Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

CARL C. CHRISTENSEN

FRA VOLDENES KØBENHAVN

KONGENS NYTORV-KVARTERET

H. HAGERUPS FORLAG. KØBENHAVN
1924

FRA
VOLDENES KØBENHAVN

KONGENS NYTORV-KVARTERET

AF

CARL C. CHRISTENSEN

H. HAGERUPS FORLAG. KØBENHAVN
1924

Da de første Spadestik i Begyndelsen af 1870-erne blev gjort i Københavns gamle Volde, som lidt efter lidt forsvandt, var det Indledningen til Byens nye Æra. Indtil da var »København« kun indenfor Stadsgraven, indenfor de skyggefulde Volde med den herlige Spadseregang, og hvad der laa udenfor dette, var ikke det rigtige København, men »Broerne«, Forstæderne med deres mangeartede Forlystelser, deres lave Huse med de store Gaardspladser og Haver, det øde Glacis og den støvede Farimagsvej.

Saa kommer det Tidspunkt, hvor Byen sprænger sin gamle Ramme; nu skal den udvides og blive stor, der skal Lys og Luft ind til dens gamle, snævre Gader og Stræder, og en større Arbejdsstyrke stiller med Skovle, Hakker, Spader og Trillebøre for at lave om paa Byen.

Men de gamle Københavnere, de, der holdt af deres By, saaledes som den var i al sin hyggelige Snæverhed, de rystede paa Hovederne over al den Ravage, der blev lavet og over alle de højtflyvende Planer, der var oppe om, at nu skulde Byen være en Storstad og ikke mere være en Ravnekrog. Det gamle

skulde væk, og Begyndelsen blev da gjort med de prægtige Volde og den idylliske Kirsebærgang.

Da var det, at Kaalund den 2den Marts 1873 vemodigt og halvt bebrejdende sang om de forsvindende Volde med Stadsgravene:

Det gør mig ondt for de Skove af Siv,
som dernede suse,
det gør mig ondt for det Fugleliv,
som Buskene huse,
for de stejle Skrænter, de prægtige Træer
og de stille Bænke
og de gammeldags Folk, som hvilede der
og holdt af at tænke.

Og han sang om

Dine Stadsgrave — og din Kirsebærgang,
hvor Violer vi plukked —
hvor den blomstrende Tjørn over Vandet hang
og Sivene vugged,
hvor den vilde Drossel i Buskene sang,
naar Aftenen dugged,
og Fiskeren med sin Bambusstang
over Bredden sig bukked —.

Lidt efter lidt gled Byen ud af sin gamle Ramme, efterhaanden som man »kørte Minderne væk paa Skubkarrer«, og hvor før Glacierne havde ligget, rejste sig nu Femetages Bygninger med snorlige Gader, som afløste de gamle skyggefulde Træer og Buskadserne. Mange Aar efter at Voldene var forsvundet, gik det op for Byen, hvad den i Grunden havde mistet i disse,

og da var der nogle forstaaende Borgere, som søgte at raade Bod paa den begaaede Fejl, men da var det næsten for silde.

Om Christianshavns Vold, den, der nu hæges om og pyntes paa, nogensinde vil blive det for Byen, som de gamle Volde var, vil Tiden vise. Qui vivra verra!

Fra gammel Tid har Kongens Nytorv været Hovedtorvet, selv om det ikke var Byens Axeltorv, thi dette var Gammel- og Nytorv med deres Falbyden af Kød, Smør, Æg og Fjerkræ. Men i Byens Bevidsthed stod Kongetorvet som det fineste, hvad der dog ikke forhindrede, at man altid gjorde Grin med »Hesten«, den ulykkelige Hest, som har maattet døje mange Spottegloser for sit noget bovlamme Ydre. For nogle Menneskealdere siden kunde man komme helt ind til »Hesten«; da var de nuværende Træer ikke plantet, og de Spadserendes daglige Tur gennem Strøget gik da lige forbi Rytterstatuen og ud ad Norgesgade ɔ: Bredgade.

Kongens Nytorv saa da helt anderledes ud end nu. For Enden af Nyhavn, hvorfra der nu er fri Udsigt, laa en af de saakaldte Sandkister. Disse var en Art Træskure, noget højere end en Vogn, med Lemme

i Loftet, hvorigennem Sandet blev lempet fra Sandbaadene, som lagde til i Nyhavn. Tvende andre Steder i Byen fandtes ligeledes Sandkister, nemlig ved Højbro og ved Frederiksholms Kanal tæt ved Stormbroen.

Ved disse Sandkister mødte Sandmændene med Hest og Vogn, købte en Vognfuld Sand, og saa trak de rundt omkring med Vognen i Byens Gader under det gentagne Raab »Sand, Sand, her er Sand!«

Husmødrene stak da Hovederne ud af Vinduerne, medens de raabte ned: »Aa, Sandmand, kom op med en Skæppe«. Sand blev jo tidligere meget benyttet i Hjemmene, hvor Gulvene undtagelsesvis var malede, thi de fleste Gulve var i sin Tid hvidskurede, og til Skuringen gik der meget Sand. Man skulde nu blot prøve paa at byde en af Nutidens »faglærte« Husassistenter at ligge paa sine Knæ for at skure det umalede Gulv blændende hvidt.

Ved Siden af Sandkisten laa det af Gyldenløve byggede Charlottenborg Slot, men dets Ydre er jo nu det samme som tidligere. Derimod er Slottets prægtige botaniske Have forsvundet, og dette skete for ca. 50 Aar siden.

Inden den Tid laa der bag Slottet en hyggelig Have, som strakte sig fra Nyhavn indtil, hvor nu Heibergsgade og den forreste Del af Herluf Trollesgade og Peder Skramsgade er; bagved Haven laa Gammelholm med en Del af Orlogsværftets Værksteder og Magasiner. Indgangen til den botaniske Have var fra Nyhavn gennem en i Indhegningsmuren anbragt Dør,

omtrent hvor der nu er Gitterporten til Udstillingsbygningen.

Haven, der var en Levning af Gyldenløves Have, stødte umiddelbart op til Charlottenborg, og fra Thorvaldsens gamle Atelier i Kuppelfløjen var der direkte Udgang til Haven.

Denne botaniske Have var forøvrigt den 3die i Byens Historie. Den første var anlagt omkring Aar 1600 af Christian den 4de i Krystalgade, hvor nu Zoologisk Museum er, men den var nærmest kun for lægevidenskabelige Planter. Den næste blev anlagt 1760 af Frederik den 5te paa begge Sider af Amaliegade, nemlig paa de Pladser, som nu indtages henholdsvis af Toldbodbygningen og den ny Rederbygning ved Siden af det forrige Frederiks Hospital. Den kom dog ikke til at eksistere i mange Aar, thi allerede i 1778 blev den flyttet til Charlottenborg Slot, hvor den var i henved 100 Aar.

Det var Synd og Skam, at denne Have faldt for den fældende Økse for at give Plads for en Udstillingsbygning, som vel nok kunde have ligget et andet Sted end netop der.

Hvad havde det ikke betydet for det saa uendelig mørke, triste og kedelige Gammelholms-Kvarter, om den herlige, idylliske botaniske Have havde faaet Lov at blive liggende som en vederkvægende Oase i Gammelholms Stenørken. Men de vise Mænd vilde det altsaa anderledes.

Hvor nu det kongelige Teater er, laa tidligere en

lang, lav Bygning, det saakaldte »Gjæthus«, der i sin Tid havde været et Kanonstøberi, senere den militære Højskole. »Gjæthuset« gik fra Harsdorffs Palæ (det senere Udenrigsministerium) til det gamle Teater, hvis forreste Del var en køn, stilfuld Bygning med 2 fremspringende Pavilloner, omkring hvilke der stod Stenstøtter, forbundne med Jernkæder. Disse Stenstøtter, der blev fjærnede, da det gamle Teater blev nedrevet, blev mærkelig nok ikke slaaet til Skærver, men findes endnu den Dag i Dag paa Østerbro, hvor de danner et Led i Indhegningen om Villaen Nr. 46 i Rosenvængets Allé. Denne Villa blev nemlig i sin Tid opført af Landskabsmaleren, Professor Aagaard, hvis Arkitekt, Etatsraad Dahlerup, var den samme, som opførte det nye kongelige Teater, og han erhvervede Stenstøtterne fra det gamle Teater til Aagaards Villa. Saaledes blev disse bevaret.

I den ældste Teaterbygning var der i den bageste Fløj henimod den derværende Kanal blevet indrettet en Vinkælder, som blev udlejet til Pilloy, og denne Vinkælder har jo været noksom bekendt, men mindre bekendt er det, at denne tillige var Sæde for en ganske almindelig Købmands- og Urtekramhandel i den sidste Tid, Kælderen eksisterede; den blev nedlagt 1762. Af Avertissementer i Adresseavisen fra 1760 fremgaar det nemlig, at man »udi Viinkielderen under Comoedihuset« kunde købe følgende Sager: frisk tysk Peberrod til 5 Sk. pr. Pd., røgede Sild 4 Sk. Bundtet, flamske Sild 6 Sk. pr. Stk., Kaffebønner til 20, 22 og 24

Sk. pr. Pd., forskellige Sorter The, bl. a. »en pyk og god Thee de Bohe« til 4 Mk. pr. Pd., »oprigtig Chinesisk Soya«, italiensk Citronsaft, Mel, Bankebyg samt vestindisk Puddersukker til 9 Mk. 8 Sk. pr. Lispund.

Det maa have været en rar Duft, der fra denne Urtekræmmerkælder er steget op i Teatret. Foruden disse Varer forhandledes ogsaa Bøger og Kobberstik, ligesom »Skipper Eskild Jensen, der er rede til at sejle med sit Skib til Bergen«, anmoder saavel Passagerer som dem, der have Pakker at forsende, »behageligst at adressere sig til Peter Salto i Viinkielderen under Comoedihuset, som giver nærmere Anviisning.«

Til den forreste Del af det gamle Teater var der i Midten af 1850-erne blevet opført en hæslig, pakhuslignende Bygning, som rummede Scenen, Paaklædningsværelser m. m., og den var et fuldstændigt Monstrum at skue. Bygningen var saa hæslig, at Frankrigs mangeaarige Gesandt i Danmark, Dotézac, der boede ligeoverfor Teatret i Smidt & le Maires nu nedrevne Bygning (en Del af Magasin du Nord) en Gang ironisk skal have sagt til en Bekendt: »Quand je regarde le théâtre, je sais, toute de suite, que je suis dans le pays de Thorvaldsen!«

Hvor nu Magasin du Nord er, laa i sin Tid tvende Bygninger, nemlig Nr. 13 og Nr. 15.

Nr. 13 var Hjørnestedet af Vingaardstræde; det var i sin Tid blevet opført af Admiral Christian Bjelke, kom senere i Grev Holstein Holsteinborgs Besiddelse; og denne solgte det da til Konferensraad Carsten An-

cker, under hvilken det benyttedes som Traktørgaard og afgav Sæde for Datidens mange Klubber, bl. a. den saakaldte Conversations Klub, der havde til Huse her i 1787.

Dens Vært var da Traktør Raue, der samme Aar købte det modsatte Hjørne af Vingaardstræde Nr. 1, Traktør Jean Maréchals gamle bekendte Herbergerhus, det senere Hôtel d'Angleterre.

I Aaret 1796 solgte Carsten Ancker Nr. 13 til Traktør Ernst Møller, og denne gav Gaarden det pompøst klingende Navn »Hôtel du grand Nord«, et Navn, der endnu er blevet bevaret, selv om Ordet »grand« er blevet slettet.

Den bekendte Storkøbmand, Konferensraad Constantin Bruun, gift med Digterinden Friederiche Bruun »geboren Münter«, købte Gaarden i 1811, og her lod han 5 Aar senere indrette den første Varmtbadeanstalt i København.

Omtrent samtidig indrettedes en lignende Varmtbadeanstalt i Lille Strandstræde Nr. 70 (nu Nr. 10), hvor der var aabent fra Kl. 5 Morgen til Kl. 10 Aften. Her serveredes tillige med Bouillon, Chokolade og Likører, men kun for dem, der benyttede Badene.

Den næste Anstalt for varme og russiske Bade blev indrettet paa Frederiks Hospital, og Nr. 4 blev aabnet den 9de Marts 1828 i Amaliegade Nr. 3 af Kaptajn og Mægler P. Hyllested, som havde faaet Privilegium paa en saadan den 23de November 1827. Det tyder paa, at det smukke Køn i Datiden ikke har

været særlig ivrig efter at benytte de varme Bade, siden Hyllesteds Badeanstalt kun var tilgængelig for Damer 3 Formiddagstimer om Ugen, men derimod for Herrer hver Dag. Muligvis er det disse Dampbade, som Dr. Ryge sigter til, da han i 1829 anbefaler Teaterdirektionen at uddele Billetter til Dampbade blandt Personalet(!), og han tilføjer i sin Skrivelse: »Jeg kender intet bedre Middel til hurtigere at etablere Hudens Function end de russiske — nu, Gud være lovet! — ogsaa danske Dampbade.«

Foruden at være Herbergerhus og Badeanstalt afgav »Hôtel du grand Nord« ogsaa Lokaler saavel for Klubber og Selskaber, som for Forevisninger af mere eller mindre interessante Ting.

En af de interessanteste Forevisninger fandt Sted i April Maaned 1828, da Landskabsmaler Otto udstillede sit store Rundmaleri af København. Dette var malet saaledes, at man tænkte sig Beskueren staaende paa Balkonen til den Fridericiske (nu Bockelundske) Ejendom paa Hjørnet af Højbroplads og Fortunstræde.

Til venstre havde man Hôtel Royal, og foran sig saa man Ved Stranden til Holmens Bro, Børsen, Slotspladsen, Slottet med Kanalen, en Del af Gammelstrand, Højbroplads samt Købmagergade. Over Højbro saa man en Afdeling af Hestgarden komme ridende, ligesom der ogsaa saas det afvekslende Liv paa Fiskertorvet, som en Torvedag her frembyder.

Samme Aar forevistes, ligeledes i »Hôtel du Nord«,

af Hollænderne G. Veenstra van Vliet og Johs. Zalm et mekanisk Kunstkabinet, hvori der bl. a. var en spindende Kone, der »gjør Complimenter for Publikum, som om hun var levende«. Der fandtes ogsaa her et selvspillende Fortepiano med Trompet- og Janitscharmusik.

Et halvt Aarhundrede senere dukkede et lignende selvspillende Instrument frem i København og blev under Navnet »Orkestrion« forevist for de undrende Københavnere i Kaschners Vokskabinet, der den Gang fandtes i Byggeselskabets nye Bygning i Nr. 1 i Ny Adelgade. Det var altsaa en gammel Opfindelse, der var gaaet i Glemmebogen, og som nu ca. 50 Aar efter genopstod som ny.

Entréen til det hollandske Kunstkabinet var ikke ganske billig, nemlig 1 Rdlr. pro persona.

I 1855 foreviste den tyske Maler Enslev nogle »pittoreske Panoramaer« af København, München, Dresden, Karlsbad, Wiens Prater m. fl., der vakte overordentlig stor Opmærksomhed, da Udførelsen af Billederne var meget smuk og illuderende. Originalerne til disse findes nu i Museet i Lübeck, medens Kopier af de interessante Billeder, der var beregnede til at opsættes som Rundmalerier og at ses gennem Forstørrelsesglas, er indlemmede i Billedsamlingen paa Københavns Raadhus.

I Hotellets Kælder ud mod Vingaardstræde fandtes i adskillige Aar en ret tarvelig, men stærkt besøgt Dansebule, som gik under det folkelige Navn »Torvet«.

Det var ligeledes i det gamle Hotel, at Vognmændene Brødrene Nielsen installerede de første Flytteomnibusser i Byen.

Ejendommen Nr. 15, der blev nedrevet i 1893 og nu danner den ene Fløj af Magasin du Nords Bygning, var en statelig, stilfuld Patricierejendom fra det 18de Aarhundrede.

I 30 Aar, fra 1817—48, afgav den Bolig for det store, verdenskendte Firma Hambro & Søn, og efter at dettes Indehaver havde bosat sig i London, blev det Efterfølgeren, Bankierfirmaet Smidt & Le Maire, der kom til at residere i det gamle Kontor.

Der var over Kontoret paa Kongens Nytorv noget gammeldags fornemt, noget, der gjorde, at man talte sagte og dæmpet. Og Cheferne, gamle Smidt og »unge« Smidt (ɔ: Konferensraad Claus L. Smidt) samt Le Maire, der opnaaede en meget høj Alder, hvor var de dog respektindgydende og paa samme Tid tillidsvækkende. Man fornam et Pust fra Fortiden, naar man kom ind i deres Kontor med de høje, gammeldags Pulte med Moderatørlamperne, og man saa ærbødigt paa den altid tilknappede, bebrillede Bogholder Frimudt, men Ve den, der vovede at titulere ham Hr. Bogholder Frimudt. Han skulde snart blive belært om, at dennes Titel var Major, og den skulde respekteres, selv om det kun var som Major ved Borgervæbningen. Og dog var den brave, retskafne og skikkelige Major i Virkeligheden saa lidet militærisk i sit inderste Hjærte. —

Paa gammeldags Manér trakterede Cheferne hver Dag Personalet med Frokost fra Kaféen ved Siden af Kontoret, men Øl vankede der aldrig til Smørrebrødet, thi det var Luksus.

Den Dag for 30 Aar siden, da Smidt & Le Maire drog ud af den Bygning, hvori Hambro 76 Aar forud var flyttet ind, følte man uvilkaarligt, som om man nu skrinlagde et Stykke af Fortiden, thi i ¾ Aarhundrede havde denne Forretning haft sit Lokale bag de rolige, tavse Mure, og nu var den Bygning dødsdømt; faa Dage efter skulde Murerarbejdsmænd rive de Lokaler ned, hvor en af Repræsentanterne for Danmarks Storkøbmænd havde resideret, og Byen København skulde være en køn Bygning fattigere.

Paa Hjørnet af Torvet og Lille Kongensgade Nr. 1 ligger à Portas Konditori, der grundlagdes for mere end 100 Aar siden og hvis første Begyndelse skriver sig fra en »Aquavitskjænker« (Udskænker af Likører og andre destillerede Drikkevarer) H. Sultani, der først havde boet i daværende Nr. 167 (nu Nr. 18) paa Kongens Nytorv, men som i 1797 flyttede til det nuværende Sted. Af Københavns Vejviser fra 1798 ses det, at »Æbleskiver bages hos Sultani«, der da saaledes er baade »Aquavitskjænker« og Konditor.

Senere rykkede den schweiziske Konditor Jacob Mini ind i Sultanis Lokaler, og efter ham kom Gaudenze Gianelli og Stephan à Porta samt disses senere Efterfølgere.

Inden den nuværende Bygning opførtes omkring

1860 af den daværende Ejer, Konditor Gaudenze Gianelli, laa her en lav og uanseelig Ejendom paa 2 Etager, hvis 1ste Sal var forbeholdt Päthaus bekendte Restaurant, medens Stueetagen husede Konditor Mini, der i 1830-erne i Gaardfløjen mod Lille Kongensgade havde en meget søgt Billardsalon.

De Gæster, som spillede Billard her, dannede et meget eksklusivt Selskab, og man taalte som Regel ingen fremmede mellem sig. Hvis en saadan vovede sig ind i Billardsalonen, holdt alle op at spille, og den formastelige blev »sét ud« af de tilstedeværende, der alle som en blev ved med at stirre paa den intetanende Gæst, som da sluttelig maatte fortrække.

Der var imidlertid en Gang en ung Vestindianer, der ikke lod sig afficere af de andre Gæsters Nidstirren, men som ovenikøbet kom til at spille Billard med en af Selskabets berømteste Billardvirtuoser, og Prisen var en Kop Chokolade, som den tabende havde at betale.

Vestindianeren maa rimeligvis have haft Held i Kærlighed, thi han tabte, men Spillet fortsattes alligevel, og ved lidt efter lidt at dublere havde han sluttelig tabt ikke mindre end 200 Kopper Chokolade. Den heldige Vinder vilde nu have disse konverteret i et tilsvarende Pengebeløb, men det vilde Vestindianeren ikke paa nogen Maade gaa ind paa. Heller ikke et foreslaaet Kompromis om successive Levering af Chokoladen vandt hans Bifald. »Jeg har tabt 200 Kopper

Chokolade, og dem vil jeg lade servere med det samme« lød hans afvisende Svar, og Ordren paa de 200 Kopper blev afgivet til Konditoren.

Men der fandtes imidlertid ikke det tilstrækkelige Antal Kopper til denne Stor-Levering, og af den Grund saa Konditoren sig nødsaget til at anrette Chokoladen i de for Haanden værende Spande, Kar, Terriner og Kummer, som under det øvrige Selskabs stormende Jubel blev præsenteret for den lykkelige Vinder, der rimeligvis i lang Tid derefter neppe har kunnet taale hverken Synet eller Lugten af Chokolade.

Da Traktør Joseph Knirsch, der havde overtaget Hôtel d'Angleterre efter Gottfried Raue, havde faaet indrettet her en stor og efter Datiden elegant Kafé med Billardværelse, nedlagdes den gamle Billardsalon hos Jacob Mini, og den blev omdannet til et Led i Konditorilokalerne.

Det var hovedsagelig Datidens toneangivende paa det literære og politiske Omraade, der kom sammen hos Mini, og udenforstaaende følte sig ofte frastødt eller maaske snarere forargede over den kritiske Tone, der herskede blandt Minis Gæster — »Ministrene«, som Kredsens Antagonister kaldte dem spottende —, thi disse havde dannet en Slags uofficiel Klub, hvor der udøvedes megen og oftest bidende, rammende Kritik over Teatret, Literaturen, Kunsten og Politikken.

En af dem, der var særlig imod den fra »Ministrene« udgaaende Kritik, var Bournonville, der i »Mit Theaterliv« fælder sin Lanse imod det, som han be-

nævner »Caffehuspassiar« og imod den toneangivende Kreds, den, han kalder »la faction des ennuyés«, men Bournonville havde nu ogsaa en personlig Grund til at føle sig fornærmet paa Kliken hos Mini, thi et af denne Klikes Medlemmer havde nemlig begaaet den i Bournonvilles Øren skrækkelige Brander at kalde hans nye Ballet, »Den nye Penelope«, for »Den pene Loppe«.

Datiden mente for øvrigt, at hvis en saa tarvelig Brander skulde kunne kaste en Ballet over Ende, maatte denne staa paa svage Fødder, og dette skulde jo en Ballet ikke saa gerne have.

Som før omtalt havde der været Restaurantlokaler paa Mini's Førstesal, og mellem Restauratørerne her skal særlig nævnes Schwalbe og den høje, magre Kett, der paa Grund af sit engelske Udseende med de lange Whiskers spøgende kaldtes for »Lord Boeuf«.

Den sidste Restauratør, inden Førstesalen omdannedes til Peelmanns Frisørsalon, var Carl Neiiendam, den senere Hofhotelejer, som forhen havde haft en Restaurant paa Østergade Nr. 26.

Om jeg mindes ret, var det Carl Neiiendam, der var den første, der i sine Avertissementer her brugte den nu klassiske Vending, at hans Lokaler »forenede Hjemmets Hygge med Selskabslivets Elegance«.

I samme Ejendom boede i Slutningen af det 18de Aarhundrede den bekendte Sukkerrafinadør og Administrator for Tobakshandelen, Etatsraad Peter Borre,

der ejede en større Tobaksplantage paa Vesterbro, hvor nu Kingosgade-Kvarteret er, og i 1805 ejedes Ejendommen af Hofarkitekt og Brandmajor A. Kirkerup. Denne blev gennem sin Datter, der i 2det Ægteskab var gift med forhenværende Skuespiller, senere Hofinspektør og Etatsraad H. H. Schønberg (efter hvem Schønbergsgade har faaet Navn), Stamfader til Skuespillerbrødrene Adam og Johannes Poulsen. Ejendommens øverste Etage husede i Slutningen af 1860-erne H. C. Andersen, der egentlig aldrig havde haft noget rigtigt Hjem (udover de mange gæstfri Ophold hos sine Venner), førend han fik sin sidste Bopæl, i Nyhavn Nr. 18, men han havde jo heller ikke selv vist nogen udpræget Tilbøjelighed til at skabe sig et fast og hyggeligt Hjem.

Paa det modsatte Hjørne af Lille Kongensgade har der siden det 18de Aarhundrede uafbrudt været drevet Traktørvirksomhed i de Lokaler, der nu indtages af »Grand Café«, og det var paa dette Sted, at den senere Oldermand for Urtekræmmerlauget, den brave Urtekræmmer Friborg, fejrede sit Bryllup den 3die September 1777 med Jomfru Horn.

I sine efterladte interessante Memoirer har Friborg morsomt skildret Bryllupsmiddagen her hos den daværende Traktør Winther, hvor der blev serveret med en halv Snes forskellige Retter, hvoriblandt var Is, som den gode Friborg aldrig før havde smagt. I sit Hjærtes Uskyldighed troede han, at denne Ret skulde spises som anden »Søbemad« og tog sig derfor en

forsvarlig Skefuld, den, der nær ikke var bekommet ham videre vel.

Det var i samme Ejendoms Stueetage, at Gæstgiver Richter boede i 1802, og det var her, at den 23-aarige Adam Oehlenschlæger af Ole Hieronymus Mynster blev præsenteret for Henrich Steffens, en Præsentation, som kort Tid efter gav sig Udslag i Digtet »Guldhornene«, der skildrede de tvende Horn fra Oldtiden, deres Fund i Jorden og deres Ran fra Kunstkammeret den 4de Maj 1802.

I Ejendommens Kælderetage ligger Hviids Vinstue, men det er ikke ganske korrekt, naar der over Kældernedgangen staar, at Vinstuen er grundlagt 1723, thi der har først været en uafbrudt Række af Vinhandlere her siden omkring Midten af 1760-erne, da Ejendommen var blevet købt af Grovsmed og Stadskaptajn Michael Nitz, der med hemmelig pekuniær Hjælp af Kong Frederik den Femte fuldstændig ombyggede den.

Inden Nitz's Tid har der ikke været drevet regelmæssig Vinhandel, og den Christen Henrichsen, der bosatte sig i Ejendommens Kælder ud mod Lille Kongensgade i Aaret 1723 har slet ikke været Vinhandler, men var derimod en Grenader, der tillige drev Øltapperi. Soldaterlønningerne var jo den Gang ikke store, og der var derfor mange Soldater, der drev Øltapperi, f. Ex. Henrichsens Samtidige, Fodgarderen Werner Dam, der drev Øltapperi i Lavendelstræde, inden han flyttede ud ved Gamle Kongevej, hvor han paa den da

navnløse Forbindelsesvej mellem Kongevejen og Vesterbrogade havde en større Beværtningshave. Endnu i 1811 kaldtes denne Vej efter hans Traktørsted for Werner Dams Vej, men efterhaanden er det oprindelige Navn blevet udvisket og blevet forfladet til det meningsløse »Værnedamsvej«.

Henrichsens Eftermand, Jens Giemsøn, var ligeledes Øltapper, men først omkring 1740 ses der at have været en Vintapper, nemlig Joseph Phebe (ikke Tjæbe eller Schæbe som andetsteds anført), der var priviligeret Vintapper udenfor Lauget.

Først da Nitz har ombygget Ejendommen, kommer der en uafbrudt Række af Vinhandlere, af hvilke Thomas Soderup (Sorterup) bliver den første, og Herman Dreier, der rykker ind i 1768, den næste. Dreier døde i 1772, hvorefter hans Enke fortsatte Forretningen, indtil den overtoges i 1786 af den 37-aarige Vinhandler Johannes Ludvig Heiden.

Han afløstes af den bekendte Vinhandler Lars Kuhr, der havde boet i Holmens Kanal Nr. 8, men da denne Ejendom brændte ved Byens Brand i 1795, købte han resolut Ejendommen paa Kongens Nytorv den 22de Juni 1795 og rykkede herind med sin 3die Hustru, 7 Børn, Svend, Dreng og øvrige Personale.

Kun 5 Aar bliver Lars Kuhr i Ejendommen, der i Aaret 1800 købtes af Vinhandler Abraham Preuss, som ombyggede Nitz's gamle Bygning og gav denne dens nuværende Udseende.

I en Vurderingsforretning af 27de Februar 1802

ses det, at selve Vinkælderen fra den Gang og til nu ikke er undergaaet nogen væsentlig Forandring, men omtrent har bevaret sin gamle Skikkelse.

Hviids Vinstue maa regnes for at være den 3die ældste i København, thi den ældste skriver sig fra det 17de Aarhundrede og har siden dens Grundlæggelse uafbrudt ligget paa det samme Sted, nemlig paa Hjørnet af Løvstræde og Købmagergade, den gamle »Capo de bonne Esperance«.

Det er meget interessant at tænke sig, at i disse endnu eksisterende gamle Vinstuer har vore Tipolde-, Olde- og Bedstefædre rimeligvis haft deres Gang; de har muligvis siddet i de samme Stuer, hvor deres Efterkommere kan sidde, og de har muligvis her gennemheglet Ungdommens Daarskaber, selv om de forhaabentlig ikke, som Henrik siger i »Maskerade«, har maattet lade sig bære drukne hjem af Vægterne.

For et halvt Aarhundrede siden, da Hansen & Andrup havde Vinhandelen, kunde man ved Aftenstide se en gammel rynket Moerlil, iført et graat, slidt Sjal, komme rokkende herned i Kælderen. Paa Armen bar hun en stor, mystisk udseende Blikspand, aflang af Form og med tvende Døre paa den ene Side.

Hun stavrede straks hen til den nærmestsiddende Gæst, der sad med et Glas dampende Arrakspunsch og Folkets Avis, ivrigt beskæftiget med at læse Redaktørens, Erik Bøghs, Føljeton »Dit og Dat«. Saa aabnede hun for Blikspandens Mysterium, og se: sirligt ordnet paa Hylder aabenbaredes her de lækreste

Butterdejgskager, »røde Grise« og andre haarde Kager, allesammen indkøbt hos »Kukkenbageren« i Møntergade.

Den gamle Moerlil vidste, at de gode »Nobis-Gubber« gerne vilde have noget »at bide paa« til deres »Drikkelse«, og hun fik da som Regel rivende Afsætning paa sine Varer.

Nu er »Konen med Blikspanden« en »saga blott« og kan indregistreres under det gamle forsvundne København.

Fortidens Drikke paa Vinstuerne var foruden Vin enten Rom- eller Arrakspunsch, og den sidste nødes saavel kold som varm.

Naar man i sin Tid bestilte en lille Rompunsch (for det meste af Mensdorferrom), lød Ordren som Regel paa »En halv Historie«. Dette Udtryk skriver sig fra en af Fortidens Konditorer, der stærkt anbefalede sin »Scholtens Gammelrom«, og hvis der da var en Gæst, der ytrede sin Tvivl om dennes Ægthed, kom altid vedkommende Konditor med en længere Historie om, hvordan han var kommet i Besiddelse af denne Rom.

Tilsidst betragtede da Gæsterne denne Historie som fuldstændig uadskillelig fra Rommen, og naar man vilde pointere, at man kun ønskede et lille Glas Punsch, brugtes da Udtrykket »En halv Historie« om et saadant.

Rompunschen blev afløst af Kognakstoddyen, mest af Caminade-Kognak, der atter afløstes af den

vistnok fra Sverige stammende Drik Kognak og Sodavand. I Midten af 1880-erne afløses da denne af Whisky med Soda, og det første Sted i København, hvor denne nu saa yndede Drik indførtes, var i Wiener-Kaféen i Hôtel Kongen af Danmark, hvor en hollandsk Handelsrejsende havde anbefalet de daværende Stamgæster denne Drik.

Inden den Tid havde man ganske vidst kendt Lorne-Whisky, men kun som varm Toddy med en Citronskive i, og man regnede det da som Tegn paa for stor Tilbøjelighed for stærke Drikkevarer, naar man saa Nogen nyde Whiskytoddy.

Hjørnet af Kongens Nytorv Nr 23 og Østergade Nr. 1 er ligeledes en gammel Vinhandler- og Konditorejendom, hvor en af den nuværende Vinhandler, Arntzen's, Forgængere var den kendte Wegener, der afløstes af C. H. Mønster. Det var hos Wegener, i dennes Kælder, at Christian Heinrich Pätges var Kyper, da han første Gang saa sin tilkommende Hustru, Henriette Hartwig, og deres første Møde foregik paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Østergade; ikke, som andetsteds meddeles, paa Hjørnet af Lille Kongensgade. Dette Ægtepars Datter var Skuespillerinden Fru Heiberg, og i Tillæget til dennes Erindringer omtales dette Møde. I Stueetagen var omkring Aar 1800 den schweiziske Konditor Lorenzio Gianelli flyttet ind, og Navnet Gianelli var knyttet til denne Kafé lige til 1883, da det afløstes af det noget mere danskklingende Navn Nielsen, der boede her indtil 1899, hvilket Aar den

gamle Ejendom ombyggedes for at genopstaa i sin nuværende Skikkelse.

I Nielsens Tid blev Dominospillet dyrket meget i Kaféen, og mellem de daværende Stamgæster, der ivrigst dyrkede dette, var en lille, temmelig krumbøjet, gammel Mand med et fuldstændig Patriarkansigt, med langt hvidt Haar og langt, hvidt Skæg som selve Kong David.

Det var den forhenværende Operasanger og Teaterdirektør Fraenckel, der havde rejst og optraadt i Rusland, og som nu nød sit Otium i sit Fødeland.

Han havde en dundrende Basstemme, og naar han talte sagte, var dette af samme Styrkegrad, som naar andre talte højt.

Ladet med Teaterhistorier var han, og han fortalte ofte og gerne saadanne, omhandlende svundne Tiders Kunstnere og Kunstnerinder, som han var kommet i Berøring med.

Han fortalte bl. a. om den forlængst afdøde Operasangerinde, Jomfru Z., hvem Rygtet tillagde flere uægte Børn; men hun skulde have haft det Held i Uheldet, at for hvert Barn, hun fik, steg hendes Sangstemmes Omfang med 1 Tone. En Dag ved en Prøve, der blev ledet af Syngemester Siboni, kunde hun imidlertid ikke træffe en bestemt Node, men hun sang stadig ½ Tone for lavt. Opbragt raabte da den iltre Italiener til hende: »Blot De nu havde ½ Barn, Jomfru Z., kunde De den Tone singen!« Naa, Rygtet havde nu været for slemt ved den stakkels Jomfru Z., thi

hun havde ikke flere uægte Børn, men derimod kun et (hvad der ganske vist var det ene for meget), og det fik hun i 1817 med Teatrets Sufflør.

Ligeoverfor Kaféen har »Hotel d'Angleterre« ligget siden Efteraaret 1795, da det blev flyttet hertil af dets daværende Ejer, Berlineren, Traktør Gotfred Raue, fra Hjørnet af Laksegade og Vingaardsstræde Nr. 1, hvilken Bygning var nedbrændt ved Byens store Brand.

Det er Raue, hvem Navnet »Hôtel d'Angleterre« skyldes, og dette fik det allerede i 1792, da det laa i Vingaardsstræde; inden den Tid havde det efter dets Grundlægger, Lothringeren, Traktør Jean Maréchal, kun heddet Maréchals Gaard. Da de herværende udenlandske Gesandter imidlertid stiftede en Klub, den saakaldte »Engelske Klub« (senere forandret til »Koalitionsklubben«), der fik Lokale i Maréchals Gaard, medens Raue var dennes Ejer, var det, at han gav denne det nuværende Navn.

Efter Raue og dennes Svigersøn, Johan Schmetzer, gik det over til Traktør Joseph Knirsch, og under denne er det, at det bliver ombygget, moderniseret og faar indrettet en for Datiden fin og elegant Kafé med tilhørende Selskabslokaler og Dansesal, hvori der bl. a. blev afholdt offentlige Maskerader.

Medens Knirsch er Ejer, er det, at H. C. Lumbye begynder sine epokegørende Koncerter her Tirsdag den 4de Februar 1840, og den 1ste Februar annonceredes disse i Adresseavisen saaledes:

Concert à la Strausz.

Med kongelig allernaadigst Tilladelse vil et Musikselskab, bestaaende af 20 Personer (her fra Staden), Tirsdag den 4de Februar, give en Concert i Hôtel d'Angleterre. Indholdet bliver nærmere bekjendtgjort.

H. C. Lumbye.

Billetterne kostede 3 Mark, og dem kunde man købe hos Lose & Olsens Musikhandel (Datidens Wilhelm Hansen) i Gothersgade.

Et lignende Avertissement havde allerede staaet i samme Avis den 2den December 1839, men Dagen efter døde Landsfaderen, Kong Frederik den Sjette, og den deraf følgende Landesorg gjorde, at Lumbyes Koncert blev udsat til Februar.

Hvor stor Opmærksomhed de Lumbyeske Koncerter den Gang vakte, faar man et godt Billede af i Johan Ludvig Heibergs Vaudevillemonolog »Emilies Hjertebanken«,*) hvor Digteren lader den danselystne Emilie synge til Melodi af en af Strausz' Valse:

For nylig min Tante til Lumbye tog mig hen,
Vist aldrig den Aften forglemmer jeg igen.
Først sad jeg saa stille, med Øret spændt
Nøje jeg agted paa hvert Instrument.

*) Opført 1ste Gang 2den Paaskedag den 20de April 1840 ved C. N. Rosenkildes Aftenunderholdning med Fru Heiberg som Emilie.

Men da nu Tonerne jublende slynged sig,
Ligesom Aander, der snoe sig i Dands,
Blev jeg urolig, paa Stolen jeg gynged mig,
Hvirvelen henrev min Fod og min Sands.
»Sid stille!« sagde min Tante, næsten vred.
— »Jeg kan ej, Tante! det er Umulighed.«
— »Gjør ingen Opsigt! dig ikke blameer!«
— »Tante! den syvende Himmel jeg seer!«

Det var disse Koncerter »à la Strausz«, der egentlig var Begyndelsen til, at Opmærksomheden vaktes for den unge, ærgærrige Musikdirektør, der her bød baade paa lødig og paa let Musik, og som gav Anledning til, at han blev knyttet til det tre Aar senere anlagte Tivoli.

Under Knirsch er det, at der i Hôtel d'Angleterre bliver indrettet Butikker, og den første Lejer her bliver Tobaksspindermester A. M. Hirschsprung, der rykkede ind i Butikken paa Hjørnet af Østergade i 1827, efter at han Aaret i Forvejen havde grundlagt sin Virksomhed i Nyhavn nuv. Nr. 13. Hans Udsalg i Hotellet varede i samfulde 44 Aar, idet han nemlig i 1871 flyttede hen til det nuværende Sted paa selve Østergade.

Ved Siden af Hotellet, hen imod Ny Adelgade, var Indkørselsporten, fra hvilken man kom til den store Have, der strakte sig hen til Baghusene af den berygtede, smalle Peder Madsens Gang.

Foran Hotelporten skød Hovedvagten sig frem som et Tegn paa, at København var en Fæstning og en Garnisonsby. I den Anledning var den forsynet med

3 store Kanoner, som Folkevittigheden havde givet Navn efter de 3 gammeltestamentlige Patriarker, Abraham, Isak og Jakob.

Hovedvagten var blevet opført 1680, men var blevet ombygget i 1724 og 1830.

Medens den sidste Ombygning stod paa, var en interemistisk Hovedvagt blevet indrettet i et større Træhus, opført paa selve Kongens Nytorv, hvor det vel neppe har været til stor Pryd.

Ved denne Lejlighed fik Vagtbygningen een Etage mere, saaledes at Stueetagen var forbeholdt det daglige Vagthold, 1ste Etage var Forhørssal og Officersarrester, medens 2den Etage var Soldaterarrester.

Samtidig blev Hovedvagtens Ur gjort transparent, saa at det kunde oplyses om Natten, og denne Oplysning fandt første Gang Sted den 27de Oktober 1830, medens selve den ombyggede Hovedvagt toges i Brug den 2den November s. A. Denne Bygning fik Lov til at staa indtil 1874, da den blev nedrevet og en ny opført i Kastellet.

Inden Hovedvagten blev nedrevet, kvad Valdemar Korfitzen i Ugebladet »Punsch« for den 2den September 1874 et Farvel, hvori det bl. a. hed:

Den gamle Hovedvagt vil snart forsvinde,
Haardt trænges den tilside Fod for Fod;
Om føje Tid vil Ingenting os minde
Om Stedet, hvor den stolte Fæstning stod.
Og derfor sørger baade Mand og Kvinde,
Som mangen Gang har hentet Haab og Mod

Fra Vagtparadens lystige Trompeter,
Der glæded Folk, som manglede Moneter.

Hvor mange Minder er der ej, som vælte
Paa Tanken ind i dette Øjeblik!
Man mindes alle disse tapre Helte,
Som delikate Traktementer fik
Af Vand og Brød, at ej de skulde svelte;
Mens »Plejefader«s kjærlig ømme Blik
Ret ofte saa til den, der laa paa Brixen,
Igjennem Hullet der i »Portmonnixen«.

At Hovedvagten blev flyttet bort fra Kongens Nytorv og ud til det afsides liggende Kastel, var en Hjærtesorg for Københavnerne, thi derved kom Byen til at miste sin tilvante, daglige Vagtparade, som altid paa Slaget 12 kom marscherende med fuld Musik gennem Gothersgade og drejede ind paa Torvet gennem den tætte Menneskevrimmel, der uvægerlig fandtes her paa dette Klokkeslet. Vagtparaden syntes man var blevet et Led i det daglige Liv, og hver den, der paa nogen Maade havde Tid og Lejlighed, forsømte aldrig at give Møde til denne. For Provinsboerne var Vagtparaden absolut noget, der skulde og maatte ses, selv om alle ikke havde saa fejlagtige Tanker om, hvad en Vagtparade var, som den unge, naive »Højesteretsprokurator-Aspirant« i Goldschmidts »En Skavank.«

Privatbankens nuværende store Bygning bestod tidligere af tvende Hjørnehuse, og i det Hus, der laa ved Ny Adelgade, boede for ca. 50 Aar siden Lægen, Dr. Metze, en af Datidens Originaler.

Han mindede meget om »Fliegende Blätters« tyske Professorer med langt, hvidt Haar, der brusede ud til Siderne under den høje Cylinderhat, Guldbriller og altid holdende Stokken i begge Hænderne paa Ryggen, medens han gik og holdt Formaningstaler til sin trofaste lille Grævlingehund. Ligesom sine tyske Kolleger var Dr. Metze overordentlig distrait, og en Gang, da han skulde ud at spadsere, tog han i Stedet for sin guldknappede Stok i Distraktionen sin, heldigvis tomme, Vandkande og gik med denne paa Ryggen, hvor Stokken jo ellers plejede at befinde sig, forbi Hovedvagten, medens de her posterede Skildvagter maatte indtage meget umilitære Stillinger for at undertrykke Latteren over Doktoren med Vandkanden.

I Ejendommen ved Siden af, det gamle Nr. 26, boede i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede en vis Agostino Taddey, der baade var Billedhugger og Konditor. Han var født i Italien, men havde slaaet sig ned i Hamborg, og da Christiansborg Slot skulde genopføres efter Branden i 1794, blev han indkaldt af Slottets Arkitekt, C. F. Hansen, for at medvirke ved Genopførelsen.

Det gik kun langsomt med denne, og der var ikke noget videre at bestille for Taddey, saa det saa derfor ikke meget lovende ud for ham, der jo gerne skulde leve. Han fandt derfor paa den Idé at blive Konditor for at tjene til Livets Ophold, men da han ikke som Kunstner selv vilde lægge Navn til Konditoriet, formaaede han en anden til at gøre dette. Senere maa

han dog have faaet andre Tanker, thi i Københavns Vejviser figurerer han som »A. Taddey, Billedhugger og Conditor, Kongens Nytorv 353«. Det var forøvrigt Taddey, der i Maj Maaned 1813 af Overhofmarskal Hauch fik Tilladelse til at opslaa et Telt i Frederiksberg Have for derfra at servere med forskellige Forfriskninger.

Dette Telt eller denne Bod blev den første Begyndelse til Anton Jostys Konditori sammesteds, men Josty overtog dette først i 1825 efter at Taddeys Enke, der havde fortsat Mandens Konditori, var død.

Taddeys Konditori inde i Byen var dog efter hans Død blevet flyttet fra Kongens Nytorv til Skindergade Nr. 45, Hj. af Skovbogade, medens Anton Josty var rykket ind paa Kongens Nytorv.

I samme Ejendom eller muligvis Naboejendommen boede for ca. 85 Aar siden en af Datidens indvandrede Italienere, Dominico Capozzi, der baade var Hofviktualiehandler, Restauratør og Bankier. I den første Egenskab var han særlig Importør af finere Delikatesser som Strasbourger Gaaseleverpostej samt Trøfler saavel paa Flasker som i Blikdunke, hvilke lækre Sager han hyppigt averterede med i salig Adresseavisen.

Senere træffer vi ham som Restauratør paa Kongens Nytorv Nr. 10 (Hofjuvelerer Michelsens gamle Ejendom), og hans Restaurant har vel nærmest været med italiensk Køkken, thi Claudius Rosenhoff anfører

i 1857, at den navnlig blev besøgt af Rejsende fra de sydlige Lande.

Hans Bankiervirksomhed har vistnok mest været baseret paa Pengetransaktioner med udenlandske Artister, bl. a. med Lewin og Antonio Pettoletti, der opførte Vesterbros Teater ved Frihedsstøtten. I Januar 1862 afgik han ved Døden og efterlod sig bl. a. en Datter, den bekendte Sproglærerinde Frk. Capozzi, som indtil sin høje Alderdom var meget søgt for sine Undervisninger i fransk og italiensk Konversation.

Hvem tænker mon nu paa, at der udenfor Capozzi's Vinduer, paa selveste Kongens Nytorv har været oprejst en 110 Alen lang Træbygning, som var til alt andet end Prydelse for Torvet. Det var nemlig ved Juletid 1843, at dette Monstrum blev opført paa Torvet, strækkende sig fra Gothersgade og henimod Bredgade, og dens Formaal var at tjene som Julebasar for Industriforeningen.

Den første Julebasar blev afholdt i Rosenborg Brøndanstalt i 1841, den anden i Hôtel d'Angleterre i 1842, og disse Basarers Øjemed var at slaa til Lyd for danske Industriprodukter, altsaa et lignende Formaal som den nuværende Forening »Dansk Arbejde«. Den tredie Julebasar var, som ovenfor omtalt, i 1843, og den fik altsaa sin Plads paa det fine Torv. Mærkelig nok havde Københavns Magistrat givet sin Tilladelse dertil, og ovenikøbet havde Stadsbygmesteren intetsomhelst haft at indvende mod, at Industriforeningen skamskændede Torvet ved at lade opføre en saa an-

massende Træbarak. Dennes Opførelse gik dog ikke af uden et lille Efterspil, thi da Magistraten havde givet sin Tilladelse til Bygningens Opførelse, havde man glemt at spørge en temmelig væsentlig Faktor, og det var det kongelige danske Kancelli. Dette meldte sig ogsaa med en temmelig kraftig Irettesættelse til Magistraten, fordi denne paa egen Haand havde givet Tilladelse uden først at spørge Kancelliet. Dog Misbilligelsen og Irettesættelsen kom først i Februar Maaned, da Statsautoriteterne jo ikke plejede at ride den Dag, de sadlede, og da var Julebasaren forlængst sluttet, saa Magistraten kunde temmelig rolig stikke den velfortjente »Næse« i Lommen.

Paa Kongens Nytorv Nr. 18, hvor nu Firmaet Axel E. Aamodt residerer, ligger endnu en af de kønne Bygninger fra det 18de Aarhundrede, som Torvet i sin Tid var prydet med. Det er Kammerraad og Brændevinsbrænder Lihmes gamle Ejendom, og hans Navnetræk pryder endnu Frontespicen af den gamle Bygning, som tildels endnu staar, hvad Façaden angaar, som da den blev opført.

I sin Tid havde Ejendommen dog en høj Stue og en Kælderbutik, og i denne sidste flyttede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede en Papirhandel ind, der var grundlagt i 1811 i Store Kongensgade af Fuldmægtig ved Adressekontoret J. G. Christiani. I Kompagni med en vis Grisson oprettede han Firmaet Christiani & Grisson, og dette Firma boede her indtil Aaret 1857, da Forretningen blev overtaget af en ung, energisk og

fremadstræbende Mand med det meget almindelig lydende Navn Wilhelm Hansen. Han fortsatte den gamle Papirhandlerforretning, og han udvidede den med Handel med Noder; han blev Musikforlægger, og sluttelig flyttede han fra Kongens Nytorv til Gothersgade, hvor det verdenskendte Wilhelm Hansenske Musikforlag siden har ligget, opstaaet som det er fra en ganske almindelig lille Papirforretning.

To Huse fra den Lihmeske Gaard, i Nr. 22, bosatte sig i det Herrens Aar 1856 en Konditor Bentzen. Han havde etableret sig i 1834 i Pilestræde som »Kukkenbager«, og han drev Konditoriet paa Kongens Nytorv indtil 1865, da han blev afløst af en anden Konditor, hvis Navn var Valdemar Brønnum. I 5 Aar drev saa denne Konditoriet her i den høje Stue, men da er det, at Gammelholm bliver overgivet til Bebyggelse, og hvor før den ene Fløj af det gamle Gjæthus havde ligget, mellem Harsdorffs Bygning (det senere Udenrigsministerium) og det gamle kongelige Teater, rejste sig en stor og statelig Bygning, som fik Gadenummer 1 i den ny anlagte Tordenskjoldsgade.

I denne Ejendoms Stueetage flyttede saa Valdemar Brønnum ind med sit Konditori i Aaret 1871, og i samfulde 53 Aar har det nu ligget paa dette Sted.

De nuværende to store Ejendomme Nr. 6 og 8 indtoges tidligere af 5 Bygninger, hvoraf det gamle Nr. 6, hvor Urtekræmmer Salomonsen boede, var den stateligste. Den var blevet opført af en Justitsraad Lange og i 1832 solgt til den i sin Tid meget omtalte Artist

Andreas Lehmann, blandt andet bekendt ved den Dennebecq-Lehmanns Retssag, som udførlig er skildret i Langes Kriminalbibliotek. I Ejendommens Baggaard var der indrettet et større Teaterlokale, der hyppig benyttedes af Datidens mange Dilettantselskaber. Da Bagbygningen og Mellembygningen brændte først i 1890-erne, blev hele Ejendommen nedrevet, og den nuværende opført.

Det gamle Nr. 8 havde kun en meget smal Façade ud mod Torvet, og Indgangen til Gadelejlighederne skete gennem Køkkenet, og saavidt jeg mindes, var Vand og Vask anbragt paa Hovedtrappen, som forøvrigt var den eneste Adgang til Lejlighederne.

Gennem Porten kom man til en lang smal Gaard, nærmest kun at betragte som en Indkørsel, og hvor denne endte, bredte Ejendommens store Gaard sig med høje Huse paa alle Sider. Det var, som om man kom ind i en lille Landsby, thi der manglede saa at sige intet af alle de Haandværk, som man plejede at træffe i en velordnet Landsby, og om det saa var et Værtshus, var dette her ogsaa.

Der skal i sin Tid fra denne Gaard have været Adgang til den af mig i »Fra Grønnegadekvarteret« skildrede saakaldte Østrups Have i Store Kongensgade, hvor nu Palægade er. Formodentlig har Nr. 8 tidligere været en Indkørsel til Haven til Thotts Palæ.

Dette, en af de faa her bevarede gamle Bygninger, knejser endnu, som da Niels Juel i sin Tid byggede

det paa den gamle Havegrund, der da strakte sig tværs over den nuværende forreste Del af Bredgade.

Naar man betragter gamle Stik af Kongens Nytorv, vil man se, hvor godt Torvets daværende mange, forskelligartede Bygninger harmonerer sammen, baade de store Palæer og de mindre, de borgerlige Huse. Der var Stil, Hygge og en velgørende Ro over Torvet, medens de Bygninger, der nu behersker det, vel nok hver for sig er smukke og statelige, men Harmonien mangler nu over Torvet, og de enkelte Huse passer ikke indbyrdes sammen, saaledes som Tilfældet var tidligere, at dømme efter de gamle Billeder.

Et af de interessanteste Huse paa Torvet er vel nok den saakaldte Kanneworffske Ejendom midt imellem Bredgade og Store Strandstræde, det lille, hyggelige Dukkehus, som ligger dér saa uberørt af Nutidens Lyst til at nedrive eller omkalfatre Fortidens smukke, minderige Huse.

Den Kanneworffske Bygning findes allerede omtalt i 1620, da den nævnes som et Hus med Have, der tilhører en københavnsk Handelsmand ved Navn Herman Bengraf. Den saa dog ikke den Gang ud som nu, thi dens omtrentlige nuværende Udseende fik den først, efter at den i Aaret 1730 ved Auktion var blevet tilskødet Urtekræmmer Niels Tittgen.

Han ombyggede Ejendommen, saa at den ud mod Torvet fik en spids Gavl, over hvis Tagetage der var en Udligger med tilhørende Vindetoug til at hejse Urte-

kramvarerne op paa det øverste Pakloft, saaledes som det fremgaar af et Maleri fra 1749 i Nationalmuseet.

I 1782 ejedes Ejendommen af en Isenkræmmer Andreas Lorentz Prom, der ved en ny Ombygning gav den sit nuværende Udseende.

Fra 1836 er det, at den kommer til at hedde den Kanneworffske Ejendom, thi den 24de November nævnte Aar bliver den tilskødet Premierløjtnant ved det borgerlige Artilleri, Ulden- og Lærredshandler Lars Kanneworff, i hvis Slægts Besiddelse den var i et meget langt Spand af Aar.

Stor Plads har der aldrig været i det lille Hus, og Gaardspladsen var kun det lille, trekantede Rum ud mod Bredgade, hvor nu Hovedindgangen til Ejendommen er.

Husets Genbo paa det modsatte Hjørne af Store Strandstræde, nemlig Ejendommen Nr. 1 i Nyhavn, viste allerede i 1673, altsaa paa Christian den Femtes Tid, sit spidse, karakteristiske Hjørne med Gaardspladsen og den lave Mur med Porten ud mod Nyhavns Kanal.

Huset bestod da kun af Kælder, Stue og Kvistetage, og det tilhørte den Gang Assessor i Kommercekollegiet Henrich Ehm, der 15 Aar senere solgte det til Inspektør ved Jernværket Hans Mønnich.

Senere bliver det Sæde for en Række Klejnsmede, og den sidste af disse var Peder Jørgensen Ambuss, der døde i August 1776. Efter ham og indtil vore Dage

er det udelukkende Vinhandlere, der har resideret i den gamle, spidse Ejendom.

Den første Vinhandler var Lars Fogh Rasmusen, som købte Ejendommen den 23de Juni 1777, og Aaret efter købte han Naboejendommen i Store Strandstræde, hvorefter han sammenlagde disse tvende Ejendomme. I Aarenes Løb er der blevet sat et Par Etager paa Huset, men ellers er dette saa temmelig uforandret som for 250 Aar siden, og stadig ligger Gaardspladsen ud mod Nyhavn, adskilt fra Gaden ved en lav Mur, uden Tvivl den sidste gamle Gaard i København, hvor dette endnu er Tilfældet.

Lars Rasmusen var allerede i 1776 flyttet ind i Ejendommen, og siden ham har der været en uafbrudt Række af Vinhandlere i Kælderen, hvis Skænkestue gaar under det populære Navn »Kahytten«*). Fra en af Vinhandlerne, F. D. Jürgensen, nedstammer forøvrigt det kendte Vinhandlerfirma Leyssac i Bordeaux.

Fra Nyhavns Hjørne gaar vi tværs over Torvet, der inden Frederik den Tredie anlagde dette, laa udenfor selve Byen, thi den gamle Østerport havde staaet ude paa det nuværende Torv imellem Østergade og Lille Kongensgade.

Vi gaa ned ad Østergade, Byens gamle Hovedstrøg, hvor i sin Tid Adelens Gaarde laa med deres prægtige

*) Navnet hidrører fra det kahytlignende Rum i Ejendommens spidse Hjørne, hvor Vinhandler D. F. Schnack nu har sit Kontor.

Haver bagved. Men Adelen maatte vige Pladsen for de Borgerlige, for de Handlende, som da tog Gaden i Besiddelse, og de gamle Haver forsvandt lidt efter lidt. En af de sidste Rester af disse forsvandt dog først saa sent som omkring 1898, da den Frølichske Ejendom paa Østergade Nr. 26 blev revet ned. Gik man igennem denne Ejendoms store Gaard, kom man ad en Gang i Mellembygningen ud i en lille Have med Plæne og Blomster samt et Havehus, der laa bag ved Grønnegade Nr. 8.

Denne Have, der laa tæt ved Østergadens travle Summen, var alt, hvad der var blevet tilbage af Fortidens Adelsgaardes Haver, og den laa saa stille og saa fredelig som en lille Landsbyhave. Var man inde i den, tænkte man ikke et eneste Øjeblik paa, at kun faa Skridt fra En rørte sig al Hovedstadens Tummel. Havens datidige Plads var omtrent der, hvor nu Citygade danner en Cul de sac.

Østergade var og blev en af Byens Hovedfærdselsaarer, som lidt efter lidt udviklede sig til at blive »Strøget« i København. De gamle Adelsgaarde var efterhaanden blevet omdannet til at blive Købmandshuse, i hvis Kældere og Stueetager Kræmmerne, eller som de senere kaldte sig »Manufakturhandlerne«, opslog deres lokkende og kvindedragende Butikker.

Det blev regnet som noget meget fint at have Butik paa Østergade, og disse Butikkers Indehavere ansaas at være Patricierne blandt Byens Handlende.

I Thomas Overskous morsomme kulturhistoriske

Lystspil »Østergade og Vestergade« skildres saaledes Livet hos den »fine« Silke- og Klædekræmmer Mikkel Stolpe paa Østergade i Modsætning til hans »tarvelige« Broder, Jernkræmmeren paa Vestergade. —

Det bliver lidt efter lidt Mode paa en bestemt Tid paa Dagen at færdes paa Østergade, dels for »at gaa i Butikker«, dels for at se og lade sig se og sidst, men ikke mindst, for at holde smaa uskyldige Stævnemøder.

Poul Chiewitz lader saaledes i sin Københavner-Roman »Fra Gaden« Bogens Helt, Felix Bearn, paa Østergade finde en Handske, som hans tilbedte Skønne, Emilie St. Clair, med Forsæt havde tabt, og hvorved Grunden lægges til deres fremtidige Bekendtskab.

Folk drev ellers planløst op og ned ad Gaden, frem og tilbage, uden egentlig at have nogen bestemt Hensigt med deres Driveri, og det er derfor ganske i sin Orden, naar H. C. Andersen i Eventyrkomedien »Ole Lukøje« lader en afdød Dagdriver gaa og spøge om Natten paa Østergade med de Ord:

Jeg var engang —! hvor Tiden dog gaaer!
Jeg var den gladeste blandt de Glade.
En Dagdriver var jeg i tredive Aar,
Drev Dag og Aften paa Østergade.
Min Livets Perle jeg tabte her,
Den kom under Brædtet, der ligger flere!
Nu skal jeg som død, den Straf er svær,
Jeg skal ved Lygte- og Maane-Skjær
Her drive, hvor før jeg drev — med mere,
Til Perlen findes og vindes! — Naar?
Drive, og drive, — tre Hundrede Aar!

Østergade var og blev det Sted, hvor den rigtige København (Tilføjelsen med »K« var da ikke opfundet) ret følte sig hjemme; den udfyldte den største Plads i hans Tilværelse, thi her levede og aandede han ret.

Erik Bøgh synger saaledes i 1850 om »de gyldne Dage«:

> Ak, mindes Du endnu de glade Dage,
> Da vi som Byens skønne Aander skred
> Fra »Mini« og til »Pleisch« og saa tilbage:
> Bestandig Østergade op og ned!
> Da havde hver en Dag sin egen Plage —
> Den Dag i Morgen kom jo Ingen ved,
> Nej, ned til Verden fra Kaféens Ruder
> Man smilte saligt som Olympens Guder.

Af de her anførte tvende Kaféer eksisterer nu kun Mini (ɔ: à Porta paa Kongens Nytorv), medens Pleisch, der laa paa Amagertorv Nr. 4 (gammelt Nr. 2) paa 1ste Sal, forlængst er forsvundet.

I Østergadens mange Kræmmerbutikker besørgedes Ekspeditionen af den »flotte« Klædekræmmersvend, hvis Titel senere Tider forandrede til Kommis eller Ekspedient, med Polkahaaret, Næseklemmerne og de »ombøjede Manschetter«, hvilke sidste regnedes for at være det allerfineste for Butikkernes »Diskespringere«.

Den Gang kunde man virkelig tale om »Diskespringere«, thi det fordredes af enhver Kræmmersvend, at han efter hver Ekspedition med et flot Spring skulde sætte op paa Disken, dreje hurtig rundt paa sit Agter-

spejl med samlede Ben og ile hen for at aabne og lukke Døren for den paagældende Kunde, enten saa denne havde købt noget eller ej. De ikke-købende Kunder kaldtes i Kræmmersvende-Jargonen for »Stejlere«.

Kræmmersvenden var forøvrigt ikke »ansat« hos Kræmmeren, thi det at være ansat her, kaldtes »at staa« hos Vedkommende. Han udkrammede alle Butikkens Herligheder for de søde, smaa Damer, der alle var mere eller mindre »forliebt« i den pomadiserede, krøllede Svend, saa at de endog drømte om ham om Natten, saaledes som vi kender det fra »Kælderkøbenhavnerinden« Thomasines Kærlighedskvad, hvor hun synger om Svenden, der »staar i Hundrede aa Atten«:

Ves Du kender Kjærligheden Flamme,
O, saa hør mit Jærtes Fryd aa Held!
Aa ves inte, saa æ de de Samme,
Du ska høre de ilievel.
Der æ En, som æ min Drøm om Natten
Aa om Da'en svæver faa mit Blek:
De æ Ham, der staar i Hundrede aa Atten
Paa Østergade i den ny Botek.*)

Og hun synger videre om sit Ideal, Kræmmersvenden:

Alle Damerne di kure te ham —
Aah, der æ ed Rend den hele Da'!
Aa saa snart man bare prutter mæ ham,
Sla'r han li'estraks de Halle a.

*) Nummeret er fingeret, thi Nr. 118 har aldrig eksisteret paa Østergade.

Naar Østergades Drivere eller »Lapsene«, som Claudius Rosenhoff i 1836 benævner dem i »Kjøbenhavns gyldne A. B. C.,« var trætte af at spadsere op og ned ad Gaden fra Ranch's Hjørne til Kongens Nytorv, og man trængte til noget vederkvægende, men ikke brød sig om at gaa op i Kaféen hos Gianelli, saa gik man ned i Ølhallen i Nr. 13, den, som nu kaldes »Rydbergs Kælder«.

Ejendommen ejedes i 1850-erne af Vekselmægler, senere Kommerceraad I. W. Heymann, og han havde i Kælderen indrettet den første Øltunnel, som blev aabnet for Publikum Tisdag den 1ste Januar 1855 Kl. 4 om Eftermiddagen under Navnet »Den bayerske Ølhalle«.

Heymann havde fuldstændig ombygget den af Hofarkitekt Kirkerup opførte Ejendom og havde under Sidebygningen ladet udgrave den dybtliggende Tunnel, men det var trukket noget ud med dennes Aabning, thi der var gaaet Rygter om, at den vilde være livsfarlig for Gæsterne, da man ikke mente, at den dybe Kælder kunde bære Sidehusets Mure. De Sagkyndige blev tilkaldt, og disse synede Bygningen og Tunnelen i alle Ender og Kanter, men da det viste sig, at der intetsomhelst var i Vejen med Soliditeten, afgav de en beroligende Erklæring.

Den tilstødende Ejendom, Nr. 15, har i sin Tid spillet en vis Rolle for det København, der morer sig.

Ejendommen, som ogsaa har Façade til Lille Kongensgade, ejedes i 1658 af Maleren Karel van Mander,

der her havde sit kunstfyldte Hjem, sit Maleratelier og sit Auberge, thi han, eller maaske snarere hans Hustru, Maria Fern, drev i Ejendommen et større Herbergerhus for fornemme Rejsende, som paa Hoffets Bekostning fik Logis hos ham.

I det 18de Aarhundrede tilhørte Gaarden Greve Conrad Wilhelm Ahlefeldt, der i 1775 solgte den til Traktør Gottlieb Schreck, som havde drevet Forretning paa Kongens Nytorv i det nuværende Nr. 21, hvor Vincent's Restaurant senere var.

Under Schreck er det, at Ejendommen bliver Klub- og Selskabslokaler med Baller, Koncerter etc.

Her var det, at »Kongens Klub« havde sine Lokaler lige ned til vore Dage, medens dens Sommerresidens var paa Vesterbro, hvor nu »Scala« er.

Inde i Ejendommens Gaard, i Stueetagen, var i 1860-erne Feyerschous Vinstue, blandt hvis Stamgæster var Digterne Christian Winther og Ludvig Bødtcher.

Kælderen, hvortil Adgangen var fra Gaarden, rummede i 1880-erne en af Byens Nattebeværtninger, altsaa Beværtninger, som egentlig talt først lukkede deres Døre op, naar andre Beværtningsdrivende maatte lukke deres Lokaler. Til at have aabent efter Kl. 12 Nat krævedes der Polititilladelse, men denne var kun tildelt forholdsvis faa.

De heldige, om man saa maa sige, der var Indehavere af en saadan Polititilladelse, var »Klosterhallen« paa Hjørnet af Vimmelskaftet og Hyskenstræde,

»Blanch' Kælder«, ogsaa kaldet »Ginderups' Kælder«, i Vimmelskaftet Nr. 38, Riises paa Amagertorv samt »Kronens Kælder« i Store Kongensgade paa Hjørnet af Fredericiagade. Denne sidste, der paa Skilte og Rullegardiner havde anbragt en Krone, hed oprindelig slet ikke »Kronens Kælder«, men havde simpelthen intet Særnavn. Den laa imidlertid i en Ejendom, der tilhørte den daværende Politidirektør Crone, og da han saa gav Beværteren i sin Kælder Tilladelse til at maatte holde Nattebeværtning, kom den i daglig Tale til at hedde »Crones Kælder«, men dette Navns Betydning udviskedes efterhaanden, saa at Navnet tilsidst var blevet det meningsløse »Kronens Kælder« med en Kongekrone som Skilt over Kældernedgangen.

Beværtningen paa Østergade Nr. 15 havde og fik ingen Polititilladelse, men Værten forstod at hjælpe sig, og han kendte rimeligvis Grundloven samt vidste, at der var noget, der hed Foreningsretten, som Politiet ikke havde noget med at blande sig i. Resolut blev der derfor hernede lavet en Forening eller saakaldet »Læseklub«, af hvilken Enhver kunde blive Medlem mod at betale et Kontingent af 25 Øre en Gang for alle.

Læse var der imidlertid ingen, der gjorde i den Forening, og der har sandsynligvis heller ikke været noget at læse i, thi det egentlige Formaal med denne Klub var at kunne have et Sted, hvor man i største Gemytlighed kunde komme sammen og drikke et Par Krus Øl efter Kl 12 i Stedet for at gaa hjem og i Seng,

naar der blev stænget andre Steder. Selvfølgelig havde Folk haft bedre af at gaa hjem, men Københavnerne har nu aldrig holdt af at lade sig kommandere i Seng af Autoriteterne, og derfor gik man i »Læseklubben«, hvad der ganske vist var meget umoralsk at gøre, men som til Gengæld var yderst fornøjeligt. Damer saa man saa godt som aldrig i Klubben, der var en udpræget Mandfolkesammenkomst, hvor alle Gæsterne var som een Familie, der snakkede og talte i Munden paa hinanden og ret slog Gækken løs. En skøn Dag fandt saa nogle unge Mennesker blandt Gæsterne paa at gøre noget mere ud af de aftenlige Sammenkomster, lavede Optog gennem Lokalerne med store Processioner af de Gæster, som forstod at kunne være aktive Deltagere i en Spøg, og saaledes opstod der det, der blev kaldet »Brahminerklubben«. Ved Optogene blev der udstødt nogle Hyl og foretaget meningsløse Fagter, og den, der førte Spasen an, kaldtes for Overbrahmin. Der gik naturligvis sære Frasagn om disse Sammenkomster i »Brahminerklubben«, og alle og enhver skulde selvfølgelig derned og se paa »det Vidunderlige«. Ja, selv til Provinsen rygtedes disse Foreteelser, og der var vel neppe den Provinsmand, som under en Københavns Rejse ikke skulde aflægge et Besøg hos Brahminerne, endskøndt han maaske nok sad med en flov Smag i Munden, thi det var jo »Kejserens nye Klæder« om igen.

Sommerrevuerne for 1885, baade den i Frederiksberg Allé og den i Tivoli, havde fat paa »Brah-

minerklubben«, og i den første saa man et Optog af »Brahminer«, der »optogede« ind paa Scenen, medens de sang til Melodi af Bocherinis gamle Menuet:

Se, her kommer vi, vi vise Mænd, Brahminerne,
Vi, der i det glade København gi'r »Hvinerne«.
Hver en Fyr, der sjokker
Ned til os, vi blokker
Rædsomt a' paa Guillotinerne.

Under Jammerskrig og Sørgeklokkers Klemten koldt
Løb det os ad Ryggen ned, men dog vi Skæmten holdt
Gaaende til no'ne
Klagede til Crone,
Saa forlod vi »Nummer femten stolt«.

Til Forklaring af ovenstaaende Sang maa tjene, at der var gaaet de rædsomste Rygter om Brahminerne, og at disse holdt Skarpretter, en Slags Guillotine m. m., ligesom der forekom Ofringer.

»Revuen« i Tivoli tog dog mindre højtideligt paa Klubben og saa mere nøgternt paa den, thi der hed det i en Vekselsang om »Hr. Kviks Familieforhold« til Melodi af »En Jæger gik at jage«:

Men saa din ældre Broder?
Ti stille med min Broder!
Han ligger fuld og roder
I en Brahminerklub!
Nej gør han det?
Gu' gør han det,

For han er ligefrem en Knop!
Nej gør han det?
Gu' gør han det,
For han er ligefrem en Knop!
Han drikker efter Noder
I en Brahminerklub!

Der er senere blevet fortalt, at denne Klub skyldte Komedien »Jorden rundt i 80 Dage« sin Tilblivelse paa Grund af de i Stykket forekommende indiske Scener med Brahminer og Ofringer, men det er neppe rigtigt, thi den første Opførelse af »Jorden rundt i 80 Dage« fandt Sted den 12te Marts 1876, og »Brahminerklubben« saa først »Nattens Lys« en lille halv Snes Aar senere, saa det er ikke troligt, at der er nogen Forbindelse mellem de to.

En skøn Dag eksisterede Klubben ikke mere, og senere blev der i dens Lokaler afholdt spiritistiske Seancer af en Restauratør Niedermann.

Paa Østergade Nr. 27 har A. C. Gaméls bekendte Kaffeforretning ligget siden 1805, saa den kan altsaa om kort Tid holde 120 Aars Jubilæum her.

Forretningens Grundlægger hed Augustin Cyrille Gamél, og han var født i Provence i 1770.

Omkring 1794 kom han sammen med nogle andre franske Emigranter til København, hvor han da slog sig ned; i Begyndelsen dog ikke under sit rette Navn, men under det antagne Navn A. Pasqualino. Under dette Navn fik han Borgerskab som Frisør og boede som saadan paa Østergade i det nuværende Nr. 56 i Aaret 1804.

Samme Aar fik han sit Borgerskab udvidet til ogsaa at omfatte Salg af Olie, udenlandske Frugter m. m. og Kolonialvarer, men denne Gang dog under sit rette Navn, A. C. Gamél, hvilket siden da stadig har staaet over Døren til Forretningen fra den Dag, Butikken aabnedes første Gang den 25de August 1805.

I Kælderen til Gaméls Ejendom boede i et langt Spand af Aar en Mel- og Grynhandler Buchhorn; dog var det nu ikke saa meget som Melhandler, at han gjorde sit Navn bekendt, men derimod som Æbleskivebager. Buchhorns Æbleskiver var stærkt efterspurgte, og for ca. 50 Aar siden var der hver Aften stort Rykind i den lille, dybe Kælder for at købe Melhandlerens lækre Æbleskiver og Berliner Pfannkuchen, fyldte med Hindbær, Blommer eller Æblegrød, hvilke Pfannkuchen han leverede varme for 2 Sk. Stykket.

Paa samme Side af Østergade boede i sin Tid Silke- og Klædekræmmer Eduard Falck i en af de Ejendomme, som nu er indtaget af Aktieselskabet A. Fonnesbech. Eduard Falck, der var ugift, boede sammen med sine 4, ligeledes ugifte, Søskende, og disse 5 Søskende efterlod ved deres Død en Kapital paa henved 1,300,000 Kr., hvilken Formue, der var indvundet ved mange Aars utrættelig Flid, Sparsommelighed og Nøjsomhed, var testamenteret til Københavns Kommune til Legater i forskellige Øjemed.

Den eneste Luksus, om man saa maa sige, som disse 5 Søskende tillod sig, udover at holde et lille Sommerhus i Jægersborg Allé, var, at de abonnerede hver

paa et Eksemplar af Berlingske Tidende, thi hvor gode Venner de gamle Søskende end var, vente paa Avisen til de andre havde læst den, vilde dog ingen.

Der var i »de gode, gamle Dage« noget, man kaldte »Morgenbeværtninger« ɔ: Kaféer, som aabnede tidlig om Morgenen, Kl. 4, og hvor de Københavnere, der endnu ikke var naaet at komme i Seng den foregaaende Aften, kunde faa en haardt tiltrængt Kop Kaffe med varme Boller til for en billig Penge.

En saadan »Morgenbeværtning« fandtes i sin Tid i den nuværende Fonnesbechske Ejendom Nr. 47 paa 1ste Sal. Den kaldtes aldrig andet end »Mokka Meyer«, og Indehaveren, der selvfølgelig hed Meyer, havde en Tid Restauration i det forlængst forsvundne Sangerindetempel paa Øen i Tivoli.

Paa Slaget 4 om Morgenen befolkedes hans Kafé af en Skare kjoleklædte Herrer, der var paa Hjemvejen fra Bal eller Danseøvelse hos Karlebye i Lille Kongensgade Nr. 25, og som nu vilde slutte med en Kop dampende »Mokka« hos »Mokka Meyer«. Om Dagen var det dog et mere adstadigt Publikum, der gæstede Kaféen, ligesom denne havde en stor Omsætning af Kaffe til Frokosten for Østergadens Legio af Kræmmersvende.

En anden »Morgenbeværtning« laa bagved »Mokka Meyer«s, nemlig i Lille Kongensgade Nr. 46, hvor »Kaffe-Petersen« residerede i den morsomme lille lave Bygning, som endnu eksisterer, og hvor der stadig findes en Kafé.

»Kaffe-Petersen«, der forøvrigt var en Slægtning af Meyer, hed Rasmus Petersen, og han var flyttet ind efter Kaféens Grundlægger, Restauratør Carl Magnus Thorup, som oprindelig havde faret til Søs. I Midten af 1840-erne købte saa Thorup det gamle Forlystelsessted »Ratzenborg« i Frederiksberg Runddel og ombyggede det fuldstændig, saa at det blev en mere mondæn Restaurant end »Ratzenborg« havde været. Det gamle Navn vedblev imidlertid at hefte paa det, og Thorup spekulerede tidlig og silde paa at finde et passende Navn, der kunde afløse det gamle. Saa mødte han en Dag paa Gaden Marinekaptajn Sommer, med hvem han havde faret som Hovmester, da Sommer førte et af Postdampskibene, og han klagede da sin Nød for denne.

»Men, Gud bevar os, kære Thorup, den Sorg er jo let slukket, Du behøver jo bare at opkalde Stedet efter mig,« sagde Sommer spøgende, og dette gode Raad fulgte da Thorup. Efter forskellige Varianter besluttede han sig til at kalde sit Etablissement »Sommerlyst« efter sin gamle Chef, rent bortset fra, at en anden Villa i Frederiksberg Allé (Kunstnerparret Nielsens) alt førte dette Navn. Den 22de Maj 1846 aabnede Thorup sit nye Etablissement »Sommerlyst«.

Rasmus Petersen, der oprindelig var Gartner, fortsatte den Thorupske Kafé i Lille Kongensgade, og han sørgede for altid at føre de bedste Varer til de billigste Priser. Til Trods for, at det er ca. 40 Aar, siden han døde, er hans Navn endnu den Dag i Dag knyttet til

den lille, gammeldags Kafé, der i sin Tid, da Slagterboderne eksisterede, havde et stort Klientel blandt de derværende Slagtere. Senere blev Rasmus Petersen en af Tivolis kendteste Restauratører, og da København havde sin store Udstilling i 1872, var han forretningskyndig nok til at se, at der vilde være Guld at tjene ved at leje »Kongens Klub«s gamle Sommerlokale (hvor nu »Scala« ligger) og indrette dette til en større Restaurant med Koncertsal under Navnet »Café du Boulevard«, der senere ændredes til »Concert du Boulevard«.

Og dette Foretagende lykkedes i fuldt Maal for ham, men han havde jo rigtignok ogsaa en glimrende Administrator her i sin Svigersøn, Grosserer T. S. Thrane, som ved denne Lejlighed lagde sine store administrative Evner for Dagen, de, der senere i fuldt Maal kom Tivoli til gode, da Thrane blev dettes økonomiske Direktør.

Paa Hjørnet af Østergade og den tidligere Sankt Jørgens Gade laa indtil 1826 en stor Bygning med takkede Gavle, og hvis Udseende mindede noget om dens Genbo, den nu desværre nedrevne »Efterslægtens Gaard«, og Ejendommen Nr. 6 paa Amagertorv, Mathias Hansens gamle Gaard.

Ejendommen havde i sin Tid tilhørt Erkebiskoppen af Lund, men denne har vel neppe selv boet i den. Derimod ved man, at den har været ejet i 1658 af Vinhandleren Jacob Fuiren, der havde Skænkestue ud mod det lille Stræde, der gik langs med Nikolaj Kirkegaard.

I 1826 blev Ejendommen nedrevet, og ved denne

Lejlighed forsvandt ogsaa et gammelt Stenbillede, som havde haft sin Plads paa Ejendommens Hjørne. Der blev den Gang yttret, at dette Billede skulde skrive sig fra Lundebispens Tid, og at det forestillede Sankt Jørgen, efter hvem den lille Gade skulde være opkaldt, men i Virkeligheden forestillede det Vinguden Bacchus og var rimeligvis Vinhandelens Skilt fra gamle Dage.

I den Ejendom, som byggedes paa den gamles Grund, flyttede et Par Menneskealdere senere en ung Manufakturhandler ind, og det var navnlig Besætningsartikler, han gjorde til sin Specialitet.

Dertil kom ogsaa, at den unge Mand forstod sig paa Reklameringens Kunst og dens Magt, og da han en Gang vilde slaa stærkt til Lyd for en ny Vareartikkel, som han havde taget op i sin Forretning, saa fik han hele Københavns Opmærksomhed vendt mod denne ved i Lighed med Modehandlerinden fra 1840-erne, Louise Rasmussen, alias Grevinde Danner, at anbringe en mekanisk Reklamedukke i sine Vinduer. Det var noget Nyt for Københavnerne, som hver Dag foranstaltede stort Opløb udenfor Butikkens Vinduer, og at Dukken har gjort sin Virkning i Forbindelse med Forretningens uden Tvivl gode Varer, ses bedst af den Forretningsejendom, der nu knejser ligeoverfor det gamle Hjørne, thi den unge Manufakturhandlers Navn var A. C. Illum.

I ældre Tider var det ikke blot Kræmmerbutikker, der fandtes paa Østergade, men man traf ogsaa paa Butikker, der forhandlede levende Fisk, og i Aaret 1771,

altsaa samme Aar, som det ved Forordning af 8de Maj blev paabudt de københavnske Husejere at lade Ejendommenes Numre male udenpaa Husene, finder vi tvende Fiskehandlere boende i Gaden.

Den ene hed Hans Dyhr, men i Stedet for at anføre sin Ejendoms Nummer i sine Avertissementer, foretrak han at benytte den gamle Betegnelse og tilkendegiver, at

»Hos Hans Dyhr paa Østergade, hvor
de 3 forgyldte Karper sidder over Døren,
er at bekomme: gode fede Karper,
Karusser, Gieder og Aborrer, altsammen
for billig Priis, og Brasen 10 Sk. Pd.«

Hans Kollega paa de maritime Delikatessers Omraade hed Ib Pinvig, og han boede »første Dør paa høyre og i store Kirkestrædet anden Dør paa venstre Haand fra Amager-Torv«. Denne Ejendom, som brændte ved Byens Brand i 1795, er det nuværende Nr. 59, der ligesom sin Forgænger har Façade til begge Gaderne, og i dette Hus findes nu Mouvielles Charkuterieforretning.

Dennes Forretning blev grundlagt 1847 af den indvandrede Franskmand François Louis Beauvais (der kaldte sig fransk Svineslagter) paa Østergade Nr. 40, hvorfra den i 1874 flyttede ind i Naboejendommen, Nr. 38, i dennes dybe Kælder.

Da Beauvais i Oktober Maaned 1847 aabnede sin

Forretning og navnlig skiltede med sin Leverpostej og andre delikate Sager, vakte dette en saa stor Opmærksomhed hos Københavnerne, at Østergade var sort af Købelystne, der vilde forsyne sig med Leverpostej hos »Svineslagteren«, og der maatte saamænd rekvireres Politi for at holde Orden paa de Skue- og Købelystne.

Det var dog ikke første Gang, at en Paalægshandler havde vakt saa stor Opsigt i København med at udstille Delikatesser i Butiksvinduerne, thi Beauvais havde nemlig haft en Forgænger 19 Aar i Forvejen, og denne havde vakt endnu mere Opmærksomhed end hin.

Denne Forgænger var ligeledes en Franskmand (fra Provence), og hans Navn var L. P. Duclot. Fra Provence var han udvandret til Stockholm, hvor han havde ernæret sig som Sproglærer, og herfra kom han i 1827 til København. Her boede han, ligeledes som Sproglærer, i Agent Hans Holcks fordums Ejendom i Grønnegade Nr. 3 paa Hjørnet af Didrik Badskærs Gang, indtil han fik Privilegium paa at sælge Svinekød, »appreteret paa enhver Maade og i enhver Form«.

I Marts Maaned 1828 aabnede han saa sin nye Forretning i Restauratør Casadabans Gaard paa Købmagergade Nr. 3, den samme Ejendom, hvori i sin Tid »Teatrum Anatomicum« havde været.

Datiden skildrer Forretningen som »en paa usædvanlig elegant Viis etableret Spekhøkerboutik (Boutique de Charcutier)«, ligesom den ogsaa omtales som »usædvanlig renlig«, hvad der egentlig ikke taler til

Ære for de andre, samtidige Spækhøkerbutikker. Dertil kom ogsaa, at Duclot forstod at skilte med sine Varer, thi de af ham tilvirkede Pølser ophængte han i Festons i Vinduerne. Udenfor disse var der et saa mægtigt Opløb, at det endte med, at hans Ruder blev slaaet ind, saa at Politiet kom til at tage Affære og redde den franske »Boutique de Charcutier«.

Datiden maa dog ikke have været moden for slige Forretninger, thi da den første Nysgerrighed havde sat sig, var Interessen kølnet, saa den gode Duclot synes ikke at have haft Held med sit Foretagende, som ikke fik nogen lang Levetid.

I December 1818 havde der forøvrigt været et lignende Røre udenfor en af Købmagergades Butikker, hvor i daværende Nr. 59 (det nuværende Nr. 25) en Postejbager Chady havde anbragt tvende Vaser med Blomster i sit Butiksvindu. Man kunde jo nok se, at Vaserne ikke var af Porcelæn og Blomsterne ikke var levende, og man gættede paa, at Vaserne var af Voks og Blomsterne af Papir. Men det oplystes da for de undrende Københavnere, at Vaserne var lavet af — Smør, og Blomsterne var — udskaarne Gulerødder, Rødbeder og Hvideroer. Mesteren for dette var Chady selv, der med en simpel Pennekniv havde forfærdiget Kunststykkerne.

Ved Siden af Mouvielles Ejendom ligger nu Højbrohus, som afløste den Egholmske Gaard, hvor Isenkræmmer Peter Egholm i en lang Aarrække havde sin Isenkram- og Legetøjshandel. Ud mod Østergade

havde denne Forretning en Række smalle Vinduer, i hvilke der særlig ved Juletid skiltedes med fristende Legetøj, blandt hvilket man navnlig lagde Mærke til de nu fuldstændig forsvundne nyrnbergske Nøddeknækkere, der var formede som store, malede Dukker, hvis Over- og Underkæbe omfattede den Nød, der skulde knækkes; et stærkt Tryk paa den bevægelige Underkæbe bevirkede da, at Nødden blev sønderdelt og Kærnen fri.

Egholms Gaard var bygget efter 1795, thi ved Bybranden brændte den store, statelige Pragtbygning, Gæstgivergaarden »Store Lækkerbidsken«, som laa her med sin høje Stentrappe ud mod Amagertorv og sine takkede Gavle baade mod Østergade og Store Kirkestræde.

Allerede paa Frederik den 3dies Tid var Ejendommen Gæstgivergaard, og der er fra 1656 bevaret en Regning fra denne, udstedt af »Dorrethe salig Jacob Timmermands« for Beværtningen af et russisk Gesandtskab, som boede i »Store Lækkerbidsken« fra den 28de Maj til den 19de Juli paa den danske Regerings Regning.

Det var ikke Smaating, som Gesandtskabet, der bestod af 11 Personer, havde konsumeret af Drikkevarer, thi en Optælling af Dorrethe Timmermands specificerede Regning viser, at der blev drukket

768 Potter diverse Vine
227 do. Brændevin og Akvavit

foruden for 253 Rdlr. Franskvin, Kirsebærvin og Bit-

tervin, hvilket, regnet efter de omtrentlige da gængse Priser, vil give ca. 1,000 Potter. Disse 11 Personer, naturligvis med eventuelle Gæster, har altsaa i ovennævnte Tidsrum drukket ca. 2,000 Potter Vin. Dertil kommer, at de endvidere drak 6 Tønder udenlandsk og 26 Tønder dansk Øl, ligesom der til Vinen, hvoraf en Del formodentlig er blevet drukket varm, er medgaaet 151 Kilo Sukker. Gesandtskabet maa aabenbart have været meget tørstigt, thi man maa vel erindre, at der paa Regningen kun er anført, hvad der er blevet drukket i selve Gæstgivergaarden; hvad Gesandtskabet drak udenfor denne ved Gæstebud, Tafler o. desl. er selvfølgelig ikke medregnet.

Paa det modsatte Hjørne af Østergade ligger Ejendommen Nr. 62, hvor siden 1852 Ranch's berømte Ur, alle gode Københavneres og Københavnerinders Mødested, har været. Hvis det Ur en Gang forsvinder, vil der blive stor Sorg og stort Savn, thi saa indgroet er det i Byens Bevidsthed, at man næppe kunde tænke sig Østergades Hjørne uden Ranch's Ur, og dog har dette været udsat for et virkeligt Attentat. Det var, om jeg mindes ret, i 1880-erne, at en forrykt Person med et Gevær affyrede en Del Skud mod det berømte Ur, men det eneste, som »Urskytten« opnaaede, var, at Ruden søndredes, og han selv blev taget i Forvaring af Politiet, overfor hvilket han nok skal have udtalt, at det havde været hans Agt at skyde »Ur-Høns«.

Ranch's Forretning er forøvrigt grundlagt den 14de Juni 1845 af den 27-aarige Carl Sørensen Ranch (eller

Ranche, som hans Fader kaldte sig) paa Hjørnet af Vimmelskaftet og Badstuestræde, men først i 1852 blev den flyttet til sin nuværende Plads.

I samme Ejendoms Kælder flyttede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede en Hosekræmmer M. E. Grøn ind, der tidligere havde drevet Forretning i en af de aabne Lærredsboder i Muren ved Helligaands Kirken i Niels Hemmingsens Gade. Forretningen gik godt i den lave Kælder, thi allerede i 1830-erne havde Hosekræmmer Grøn tjent saa mange Penge, at han kunde købe en større Ejendom i Holmens Kanal, hvorhen han saa flyttede den endnu eksisterende en gros Forretning, medens han derimod overdrog to af sine Svende den tidligere Hosekræmmerkælder, som nu hovedsagelig optages af Trikotagevarer.

Ud mod Østergade i samme Ejendom boede i adskillige Aar en Buntmager Holm, som i 1875, da Zoologisk Haves berømte Løve afgik ved Døden, fik den sublime Idé at købe den døde Løves Skind, som han udstoppede og lod opstille som Reklame i et af sine Vinduer, hvor den udstoppede Løve i adskillige Aar tronede midt i Buntmagerens mange Skindvarer. Begivenheden med den døde og i udstoppet Stand genopstandne Løve blev foreviget i Folkekomedien »Min egen Dreng«, i hvilken der findes en Vise, som i Form af et Avisreferat bliver foredraget for en af Komediens Hovedpersoner, den læseukyndige Skomagermester Mørup. I dette Avisreferat hed det bl. a.:

Har De hørt, at i zoologisk Have
Døde Løven, vor Stolthed og vor Lyst.
Der var Ingenting i Vejen med dens Mave,
Men paa Lungerne havde den Brøst;
Hele Løveapotheket stod til Tjeneste,
Men et Ophold i Algier var det Eneste;
Alle Østergades Løver det gjort ondt har,
At sin Løvegrav den fandt hos en Buntma'er.

For Enden af Skt. Jørgensgade laa indtil for en Del Aar siden »Efterslægtens« Latin- og Realskoles røde Gaard, der desværre, med liden Pietet for alle de mange Minder, som den rummede indenfor sine gamle Mure, skaanselsløst blev nedbrudt og maatte give Plads for en Forretningsejendom med store Spejlglasruder og Voksfigurer i Vinduerne.

Gaarden havde været en af Østergades mange Adelsgaarde, og i 1771 blev den af den daværende Ejer, Grev Friederich Ludvig Schulin, solgt til Traktør Johan Jakob Gabel, der indrettede den til Traktør- og Herbergerhus. Bag Ejendommen laa en stor, prægtig Have, som Gabel lod forsyne med Lysthuse, hvor Folk kunde spise deres Mad og faa varmt Vand paa Maskine ligesom paa Skovbeværtningerne. Gabel, der var en indvandret Mechlenborger, havde tidligere været Traktør i St. Kongensgade nuv. Nr. 27, men i 1771 fik han af Struensee og Overpræsident Grev Holstein Privilegium paa at indrette et Hotel til Beværtning af Standspersoner og Logis for Rejsende. Gabels Forhold til Struensee gav imidlertid Anledning til, at hans Gaard paa Østergade om Aftenen den 17de Januar 1772 blev

stormet og ødelagt af Matroserne. Charlotte Dorothea Biehl fortæller i sine interessante og vistnok yderst korrekte Breve til Johan v. Bülow saaledes om denne Begivenhed:

». . . to eller tree Matroser sprang op paa nogle Viin Fade, der stode uden for, og pikkede hver sin Rude ind, sprang derpaa ned igjen, skiulte dem i nogle Kielder Halse og lurede nogen Tiid for at see, hvad der blev af; Da de ikke merkede, at nogen søgte at giøre dem Hinder deri, kom de frem igien og begyndte at kaste Steene ind, men dog med Frygt, og ved at see sig om paa alle Kandter. Inden en føye Tiid var forbie, forøgede deres forbiegaaende Kammerater deres Antal, og da Frieheden, man gav dem til at giøre, hvad de vilde, bestyrkede deres Forvovenhed, saa sprang de igiennem de sønderslagne Vinduer i Huuset og i Kielderen, og da der i den var et anstændigt Forraad af Drikke Vahre, saa sloge de ikke alleene Fadene op for at drikke efter Behag, men sendte og ud og lod heele Nye Boeder indbyde til dette Gilde.«

Matroserne slog derpaa ned for Fode, røvede, hvad der fandtes i Huset og ødelagde tilmed Grev Schulins kostbare Bogsamling, som endnu ikke var blevet bortflyttet fra Gaarden. Efter Ødelæggelsen maatte Schulin atter overtage Ejendommen, som i Aaret 1790 kom i det den 4de Marts 1786 stiftede Efterslægtsselskabs Besiddelse.

Skolens første Bestyrer blev Digteren Edvard Storm, der i Mellembygningens Stueetage havde sin

lille, beskedne Ungkarlelejlighed, den, som senere kom til at tjene til Kontorer for de senere Skolebestyrere, og som af gamle Efterslægtere var saa godt kendt fra deres ikke altid helt fornøjelige Møder hos »Professoren«, naar denne havde tilsagt dem at indfinde sig hos ham. Med bævende Hjærte stillede da den arme Synder hos Bestyreren, Professor Brix, der som Regel stod ligefor Indgangsdøren, med Ryggen op mod den gammeldags Kakkelovn, begge Hænder i Bukselommerne og Frakkeskøderne under Armene, omtrent i samme Stilling som den, hvori den svenske Dronning Christina modtog den franske Gesandt paa Zahrtmanns bekendte Maleri. I Mundvigen paa Brix hang en udgaaet Cigar, og ingen mindes nogensinde at have set Brix have Ild i Cigaren, thi han røg den ikke, men tyggede den op.

Det mægtige store runde Bord midt i Kontoret var tæt bedækket med Papirer, tilsyneladende i den største Uorden, men dog vidste Brix paa en Prik, hvor hver enkelt Papir laa. Kontoret havde Vinduer saavel til Legepladsen (den fordums Have) som til Forgaarden, og Brix holdt altid skarpt Udkig.

En Gang observerede han saaledes en lille Skoledreng, der midt i en Time kom gaaende fra Cappelns Ølkælder i Forhuset, bærende paa en Flaske Bayersk Øl.

Brix smækkede Vinduet op, og et »Hvor skal Du hen med den Flaske Øl, min Dreng?« tonede med Brix' sonore Stemme den betuttede Dreng i Møde.

»Den har jeg købt efter Hr. X' Ordre,« lød Drengens forknytte Svar.

»Vil Du sætte den Bayer herop, og vil Du saa sige til Hr. X., at naar han ønsker samme, kan han komme herned til mig og drikke sit Øl!«

Men hvem, der ikke kom, var den paagældende Lærer, en nu forlængst afdød Zoolog og Historiker, thi drikke Øl i Brix' Kontor skulde han dog ikke have noget af.

I Stueetagen ud mod Gaden var i flere Aar Handelsbankens beskedne Lokaler, indtil Banken flyttede til dens nuværende Sted, og Firmaet Crome & Goldschmidt flyttede ind i de tidligere Banklokaler.

»I Axelstad der stander en Gaard« lød det en Gang for mange Aar siden i en Vise ved »Efterslægtens« Stiftelsesfest, og den Gang tænkte ingen paa, at den Gaard ikke vedblivende skulde »stande« i »Axelstad«. Ingen tænkte sig da den Mulighed, at der kunde være Tale om at nedrive Gaarden, saa at den fuldstændig forsvandt af Østergades Fysiognomi. Byen var sandelig ikke saa velhavende paa skønne og karakteristiske Bygninger fra svundne Tider, at man har haft Raad til at miste »Efterslægtens« røde Gaard med dens prægtige Frontespice, som nu aldeles umotiveret er overført paa den gamle Gaards Afløser. København har mistet saa mange uerstattelige Bygninger ved Ildebrandene i 1728 og 1795 samt ved Bombardementet i 1807, saa man kunde jo nok i sin Tid have holdt Hævd over de

forholdsvis faa bevarede Bygninger i Christian den Fjerdes Stil, af hvilke vi nu kun har Rosenborg, Holmens Kirke, Børsen og Amagertorv Nr. 6 tilbage. Men gjort Gerning staar jo ikke til at ændre.

Skraas for det tidligere Halmstræde, nu Nikolaj Plads, ligger en gammel Bygning, som paa sin Façade bærer en indmuret Tavle, hvorpaa ses en Bager, iført det 18de Aarhundredes Mandsdragt, samt Aarstallet 1761 indhugget i Tavlen.

Der findes endnu den Dag i Dag Bageri i Ejendommen, der den 22de Juni 1761 blev tilskødet Johan Fridrich Martin, som var den, der indrettede Bageriet i Ejendommen. Han døde i 1775, og Aaret efter ægtede hans Enke, Marie Dems, Johan Peter Kamphøffner, der saaledes blev den 2den Bager i Ejendommen. Kamphøffners Hustru døde imidlertid i 1781, og 1½ Aar efter giftede Enkemanden sig med den unge Jomfru Helene Ginderup, der efter hans Død i 1785 giftede sig, selvfølgelig ligeledes med en Bager, og dennes Navn var Johan Andreas Marchall, som saaledes blev Ejendommens 3die Bager.

Det var forøvrigt meget almindeligt tidligere, at naar en Forretnings og Ejendoms Indehaver døde, giftede hans Enke sig efter Sørgeaarets Omme med en Mand af samme Profession, saa at Forretningen kunde blive fortsat. Og omvendt var det ligeledes meget almindeligt, at en Enkemand giftede sig efter passende Tids Forløb for at faa et kvindeligt Væsen, der kunde forestaa den daglige Husholdning i en saa stor Virk-

somhed, som et Bageri var. I alle Professioner boede jo i sin Tid baade Svende og Læredrenge hos Mesteren, hos hvem de altsaa havde Kost og Logis, og Manden, der havde nok at tage Vare paa selve Bedriften, kunde selvfølgelig ikke befatte sig med Husholdningssagerne. Man har haft Eksempler paa, at en Klejnsmedeenke efter sin første Mands Død tvende Gange efter hinanden atter er blevet gift og stadig med en Klejnsmed, saa at den en Gang grundlagte Virksomhed derved kunde blive vedligeholdt. Som Regel overholdtes Sørgeaaret, men man ser dog, at en Mand har giftet sig inden Sørgeaaret var til Ende; saaledes bl. a. Hørkræmmer Hulegaard, der ikke ventede Sørgeaaret ud, inden han ægtede Enkefru Ewald, Digteren Johannes Ewalds Moder.

Siden hin Junidag i 1761, da Bager Martin begyndte at bage Brød i Nr. 36, har der stadig været tændt Ild under Bagerovnene, og der har siden da ialt været 8 Bagermestere her, hvis Rækkefølge efter de foran nævnte har været: C. F. W. Tøpfer, J. Tybring, Johan Albrecht (tidligere paa Købmagergade Nr. 19), Aug. Beste og nu Gustav Kotelmann.

Gaarden »Vildmanden« paa Østergade Nr. 32, Hjørnet af Christen Bernikovstræde, har jeg tidligere andetsteds skildret udførligt, og jeg skal derfor tillade mig at henvise hertil*); dog skal jeg blot bemærke, at

*) Carl C. Christensen »Fra Grønnegade Kvarteret«, Kbhn. 1922.

da den heranførte Johan August Bindseil i Juli 1787 bliver viet til Jomfru Anna Dorothea Mentz, angives hans Stilling at være »Ober-Chirurgus« ɔ: Barber. Han har dog ikke drevet Barberprofessionen i København og findes heller ikke omtalt af Wulff i dennes Bog om Barberlauget. Forøvrigt blev jo Bindseil samtidig med, at han giftede sig, Købmand (Grosserer) og boede som saadan det første Aar af sit Ægteskab i Nr. 17 i Nyhavn, Hjørnet af Lille Strandstræde, hvorfra han flyttede ind i »Vildmanden«.

Et gammelt Forretningsnavn, der i 130 Aar har været knyttet til Østergade, er Navnet Mitchel.

Der har i det 18de Aarhundrede været flere Bærere af dette Navn, men den mest bekendte har vel nok været Alexander Mitchel senior, der fra England kom til Danmark i 1781 som Strømpevæver.

Som saadan fik han den 16de April 1783 i Tysk Reformert Kirke døbt Sønnen Alexander (f. 6te April), og den 8de September 1784 fik han af Christian den 7de Privilegium paa at »nedsætte sig paa sin Profession i Kiøbenhavn for at forfærdige alle Slags Strømper og Strømpetøjer af Linned, Bomuld, Uld eller Silke, og dertil at holde Svenne og udlære Drenge; dog skal han være pligtig for hveranden Strømpestol, som han driver, at have en indfødt Dreng i Lære«.

Borgerskab som Strømpevæver tog han først 9 Aar senere, nemlig den 29de Juli 1793, men forinden havde han dog nedsat sig som Strømpevæver i Store Torvegade Nr. 366, det nuværende Nr. 56 i Torvegade, hvor

han var flyttet ind med sine Væve etc. allerede i 1784. Han har dog neppe haft sin private Bopæl her, thi man søger forgæves efter den paa dette Sted ved Folketællingen i 1787, saa han maa rimeligvis have boet andetsteds.

I Aaret 1793 træffes Alexander Mitchel første Gang paa Østergade, i det senere Nr. 34, hvor han boer i et Par Aar, men efter Skattemandtallene at dømme maa han have flyttet selve Strømpevæveriet til Dronningensgade Nr. 201 (det nuværende Nr. 2 og 4). Det synes derefter, som om han har opgivet selv at have Udsalg, og at dette da er overgaaet til Hør- og Garnhandler M. Madsen paa Østergade Nr. 49 i Kælderen (nuv. Nr. 26), hvorfra saa Madsen i 1802 flytter til Nr. 30 (nuv. Nr. 49).

Først i 1812 faar Mitchel atter eget Udsalg, i Stuen i Nr. 74 (nuv. Nr. 12), hvor Udsalget saa er indtil Aaret 1821. Nævnte Aar flytter han da ind i Hattemager Christian Madsens Ejendom ved Siden af, det daværende Nr. 73. nuværende Nr. 14, hvilken Ejendom han fik tilskødet den 17de Januar 1825. Siden 1821 og til vore Dage har der sammesteds uafbrudt været Garn- og Strømpehandel, men Ejendommen er naturligvis i Aarenes Løb undergaaet en Del Forandringer, hvad Kælder- og Stuebutikken angaar.

I Midten af 1880-erne boede i Kælderen en Cigarhandler, der havde aabent det meste af Natten, men det var dog neppe saa meget for Cigarernes Skyld, som for at sælge Bayersk Øl, at han holdt aabent paa et

Tidspunkt, hvor andre Forretninger stængede deres Døre. Som før omtalt var der i sin Tid kun enkelte Beværtninger, der havde Politiets Tilladelse til at maatte holde aabent efter Kl. 12, og da adskillige af Byens Borgere for det meste følte en hæftig Tørst efter dette Klokkeslet, havde Cigarhandleren fundet det formaalstjenligt at gøre sit til for at afhjælpe Trangen hos de tørstige Sjæle, og derfor solgte han væk af sine Carlsbergere og Tuborgere, men vel at mærke: kun ud af Huset. Beværterborgerskab havde han jo ikke, saa det var ham derfor forbudt at lade Drikkevarerne nyde paa Stedet, ligesom han heller ikke maatte trække Flaskerne op, inden han leverede dem til Køberne. Men han fandt alligevel paa Raad, thi sammen med Øllet kunde man laane eller leje en Proptrækker, hvorefter de tørstige Mennesker begav dem hen til Bænkene ved »Hesten« paa Kongens Nytorv, og her sad de saa i delvis Fred og Ro med Øllet. En skøn Dag blev der imidlertid sat en Stopper for dette natlige Ølsalg, men endnu gaar der sære Frasagn om »Proptrækkerforretningen« paa Østergade og Symposierne ved »Hesten«.

Naar der i Billedværket »Før og Nu« staar anført, at Konditor Monigatti boede i denne Ejendom i 1828, da er dette fuldstændig urigtigt, thi fra 1824 til 1831 boede Monigatti uafbrudt paa Østergade Nr. 72, altsaa det nuværende Nr. 16. Both har forøvrigt ogsaa den samme Fejl i et af sine Skrifter (fra 1877).

Gaarden Nr. 16 er en gammel Bagergaard, og i

1762 tilhørte den Bagermester Jacob Lobeck (f. 1709, d. 1790), der hørte til en gammel københavnsk Bagerslægt, som bl. a. har været knyttet til Landemærket, hvor ovennævntes Søn Ole Lobeck (f. 1744, d. 1821) drev et af de derværende Bagerier.

Medens Jacob Lobeck ejede Ejendommen, boede en Del af det italienske Operapersonale her, og vi træffer saaledes i 1762 paa selve Kapelmester Joseph Sarti, Mademoiselle Mariane Galiotti, hendes Søster Victoria og Broder Franciscus; endvidere Sangeren Dominicus Scogli, Musicus Orgiotti foruden 2 Tjenere og 3 Tjenestepiger.

Fra Østergade gaa vi ned ad Kongens Nytorv forbi de Ejendomme, vi allerede har gæstet, og staar da i Vingaardstrædet.

Indtil 1795 laa paa Hjørnet af dette og Reverensgade (nuv. Laxegade) en større Ejendom, som i sin Tid havde tilhørt en Kammerherre Bjerregaard, men som i 1755 var blevet solgt til Grev Danneskjold Laurvigs forrige Kammertjener, den franskfødte Traktør Jean Maréchal. Denne fik forholdsvis hurtigt oparbejdet en meget betydelig Forretning med Herberger- og Traktørhus, og det var som bekendt her, at Skuespilleren Rose med Magt blev holdt tilbage i et Selskab, medens Jean Maréchals tidligere Principal, Grev Danneskjold Laurvig, bortførte Roses purunge Datter, Skuespillerinden Mette Marie Rose.

Da Maréchal var død, købtes Gaarden af Berlineren Gotfried Raue, der havde boet paa den modsatte

Side af Gaden, og under ham er det, at Traktørgaarden faar Navnet Hôtel d'Angleterre paa Grund af, at den saakaldte Engelske Klub havde sine Lokaler i Hotellet.

Da er det, at Byens store Brand i 1795 bryder ud, og mellem de Gaarde, der kort efter Brandens Udbrud bliver et Rov for Luerne, er ogsaa Gotfried Raues Gaard, og Ejeren mistede ved Branden alt, hvad han ejede og havde. Han fik imidlertid pekuniær Støtte af Kongen til at købe en ny Ejendom, og en saadan fandt han, som foran meddelt, i den Gramske Gaard paa Kongens Nytorv, den han købte, og som han lod indrette til det nye Hôtel d'Angleterre.

Efter Branden købtes den afbrændte Gaard af Højesteretsadvokat Niels Hoftved, der lod den nuværende Bygning (Hotel Monopol) opføre, men da Vingaardstræde skulde gøres bredere paa denne Side, blev Bygningen trukket noget tilbage. Det Stykke af Laxegade, som støder op til Kongens Nytorv, kaldtes tidligere Reverensgade (ɔ: Revierensgade; efter Holmens Revier), og i Knækket, hvor disse Gader støder sammen, laa en stor aaben Gaardsplads, adskilt fra Gaden ved en Mur. Paa Gaardens og Murens Grund opførtes i Begyndelsen af 1850-erne et græsk-russisk Kapel, og denne Bygning staar endnu omtrent uforandret, idet den er det nuværende Nr. 6 i Laxegade.

Hjørneejendommen, Vingaardsstræde Nr. 11 (Matr. Nr. 133), kom senere til at huse den gamle Borgerdydsskole, hvis Bestyrer i 1846 var blevet den senere saa bekendte Politiker, Redaktør og Folketribun C. V. Ri-

mestad, og paa hans Tid benyttedes den ovenomtalte Gaardsplads ud mod Reverensgade som Legeplads for Skolens Elever.

Den 23de April 1846 læstes i Berlingske Tidendes Morgennummer følgende Avertissement:

Emmy Lecharpentier & Comp.
har den Ære at bekjendtgjøre, at vort
Modemagasin
er flyttet til
Viingaardstræde Nr. 133, i Stuen,
(forrige v. Deurs Gaard).
Der ringes paa Porten ved Kongens Nytorv.

Den, der under dette franske Firmanavn (som forøvrigt førtes uden juridisk Berettigelse) bekendtgjorde sin Flytning, var en i Datiden meget omtalt Dame, nemlig Modehandlerinden Louise Rasmussen — den senere Grevinde Danner —, der hidtil havde drevet den bekendte Modehandel med Drejedukken i Vinduet i Vimmelskaftet Nr. 20, det nuværende Nr. 38. En hæftig Ildebrand i denne Ejendom havde den 23de Januar ødelagt hendes Forretningslokale, og da hun nu havde fundet et nyt, bekendtgjorde hun dette for sine Byesbørn i ovennævnte Avertissement. Emmy Lecharpentier var Navnet paa den parisiske Modehandlerinde, der havde haft Æren af at uddanne den forrige Figurantinde til en habil Modehandlerinde, men som vel

mindst havde anet, at hendes danske Elev faa Aar senere skulde blive gift med den sidste Ætling af en gammel Kongestamme.

Hvor Asylgade nu er, laa inden Branden i 1795 en meget smal Gyde, Nellikegangen. Af hvad Art denne Gang har været, faar man et Billede i de af »Literatus G. H. Lund« i 1795—98 udgivne »Gode Borgeres ædle Handlinger i Anledning af Ildebranden den 5te Juni 1795«. Denne Forfatter skriver nemlig: »Denne Gang (som kaldes Nellikegangen, enten for alle de Nelliker, der boede i Værelserne, eller for de Nelliker, som de satte i deres Vinduer for at give Signal) har ingen Borgere i Almindelighed boet i. Har de ejet Huse i denne Gang, saa har de boet i andre Gader i Byen . . . . Gaden var saa smal, at ingen Vogn kunde køre i den . . . . Husene var høje 3 a 4 Etager, og naar Vinduerne vare aabne, saa kunde de række hinanden Hænderne.«

Ikke langt fra Louise Rasmussens Bopæl, i Nr. 15 i Vingaardstræde, boede i Aaret 1809 paa 2den Sal en Mand, hvis Skæbne var nøje knyttet til hendes Svigermoders, nemlig Komponisten, Koncertmesteren, Sangeren og Livjægerløjtnanten Edouard Du Puy, der her samme Aar modtog den kongelige Ordre, dateret den 8de November, om at han med 2 Timers Varsel, under militær Ledsagelse havde at forlade Danmarks Riger og Lande.

Gaar vi over paa den modsatte Side af Vingaardstræde, træffer vi paa en stor, rød Bygning med tvende Indgangsdøre, henholdsvis Nr. 10 A og 10 B. Over Ind-

gangen nærmest Smedens Gang ses en indmuret Tavle med en springende Hjort og et Træ, hvorunder læses:

I HJORTEN

Derunder sés nogle Brændevinsbrænderredskaber, under hvilke der staar:

Mads Pedersen Spendrup
Anno 1735.

Det er den saakaldte Spendrupske Ejendom, en af Fortidens mangfoldige Brændevinsbrændergaarde, og den er opstaaet ved Sammenlægning af et Par Ejendomme.

Oprindelig var der trende Ejendomme ud til Vingaardstrædet, og fra en af disse gik der en lukket Gyde, den saakaldte »Bødkerens Gang« ind til nogle Smaahuse, hvis Gavle vendte ud mod Haven, der hørte til Guvernør Browns Gaard i det nuværende Nr. 6.

I 1740 boede i en af disse Ejendomme en Enke efter Brændevinsbrænder Tostrup, og hendes Navn var Mette Fuglede. Hun ægtede den 5te Oktober 1742 den 26-aarige Jyde Mads Pedersen, Søn af Gaardmand og Landbruger Peder Thygesen i Spendrup By, Nord for Randers. Naar der paa Tavlen over Ejendommens Dør staar Aarstallet 1735, da angiver dette ikke, hvornaar Huset er opført, men derimod det Aar, da Mads Pedersen Spendrup kom til Hovedstaden, hvor han saa slog sig ned for Livstid.

To Aar efter at han var blevet Ægtemand og Husejer, købte han de tvende tilstødende Ejendomme, lod dem nedrive og opbyggede det endnu staaende store Hus. Derimod lod Mads Spendrup de to gamle Bindingsværkshuse for Enden af Bødkerens Gang blive staaende, og hvis man gaar ind gennem Gadedøren med det gamle Spendrupske Skilt over, vil man i Ejendommens Baggaard finde disse fra det 17de Aarhundrede stammende Huse. De ligger vis à vis hinanden og vidner om den store Nøjsomhed, som Fortiden stillede til Smaakaarslejligheder. Vand findes ikke indlagt i Køkkenerne, og Vaskene er anbragt uden paa Muren udfor Gangvinduerne; hver Lejlighed har kun 1 Værelse og Køkken.

I Følge Ekstraskatten af 1762 var det kun Fattigfolk, der boede i disse Huse: Haandværkssvende, Matroser og nogle fattige Enker.

Mads Spendrup boede selv med sin Familie i Forhusets Stueetage, hvor han havde sin Lejlighed, sin Butik og bag denne, i en Gaardbygning, sit Brændevinsbrænderi. Fra Butikken var der Udgang til Forstuen i Nr. 10 A, og ad dennes Trappe kom man op paa Førstesalen, der i 1771 var udlejet til Assistenshusforvalterens Fuldmægtig, Niels Wiborg. Dennes Lejlighed, som laa skraas overfor Nellikegangen (ɔ: den nuværende Asylgade), bestod af 2 ret rummelige Værelser til Gaden samt 1 Værelse og Køkken til Gaarden. Fra Køkkenet og det ene Gadeværelse var der Dør ud til Trappegangen, men for at komme til Gaardværelset

maatte man enten gennem hele Lejligheden eller ogsaa gennem Køkkenet.

I Efteraaret 1771 fik Fuldmægtig Wiborg en Logerende til dette Værelse, og den Logerende var Digteren Johannes Ewald, som syg og elendig en Aftenstund blev baaret op til sin Vært, hvis Hustru nok ikke var rigtig glad ved at faa Johannes Ewald ind i sin pæne Lejlighed.

Hun havde jo hørt tale saa meget om ham, og det var ikke til hans Fordel; han var vist temmelig vidtløftig, og saa skulde han nok ogsaa være noget slem til »at snapse«.

Men hun var alligevel gaaet ind paa at tage ham som Logerende, vel nærmest fordi han var Ven og Studenterkammerat med hendes Husvært, Mads Spendrups Søn, Peter Spendrup. Hun havde gjort sin inderste Stue, den til Gaarden, i Stand til Ewald, og da denne blev baaret gennem Køkkenet ind i Værelset, gik samtidig en Dør op til det nedenunder liggende Brænderi, hvorved hendes Køkken blev fyldt med en Brændevinsdunst, som hun troede skyldtes den i dette Kapitel uskyldige Ewald.

Da han var blevet bragt til Sengs, tog Madam Wiborg dog Mod til sig og gik ind for at hilse paa ham, men foer forskrækket tilbage ved i det halvmørke Værelse at møde Blikket fra hans funklende, mørke Øjne, som stirrede skarpt og gennemtrængende paa hende.

I 2 Aar boede nu Ewald hos Wiborgs, og under sit

Ophold her var det, at han skriver tre af sine Komedier og nogle af sine skønneste Vers.

Et af Versene skrev han saaledes i September 1772, da en af Spendrups Slægtninge, den 21-aarige Dorothea Thonning, Datter af Brændevinsbrænder Christen Michelsen Kjærsgaard i Adelgade 101 og gift med en anden af Ewalds Venner, Amtskirurg Rasmus Andreasen Thonning, døde.

I dette Sørgevers skrev han saaledes:

> O forskaan mig, vise Daare,
> træt ej længer med Naturens Røst!
> denne tunge hede Taare
> er mig mer end al din kolde Trøst!

Det var hos Wiborgs, at Ewald paa 36 Timer, med Mad. Wiborgs Spækkebrædt som Skriveunderlag, skriver »De brutale Klappere«, der den 29de April 1772 averteredes til Salg, og det er ogsaa her, at han skriver »Harlequin Patriot«.

Ligeledes er det her, at han skriver Komedien »Pebersvendene«, hvis Opførelse den 24de Marts 1773 blev givet til Indtægt for Forfatteren, og Avertissementet herom i Adresseavisen for den 22de Marts ender saaledes:

> Denne Aftens Indtægter tilhøre Forfatteren, hos hvem Sedlerne [ɔ: Billetterne] faaes Dagen før, saavelsom samme Dags Formiddag, til de sædvanlige Priiser, i Nr. 133 i Viingaardstræde.

Det var nu egentlig i Matr. Nr. 135 (altsaa nu Nr. 10 A), at Ewald boede, men hele Ejendommen, der bestod af Numrene 133, 134 og 135, benævnedes som Regel efter det første Nummer eller ogsaa blot som »Viin Gaards-Strædet lige overfor Nellikegangen«.

Den Dag, da Forestillingen skulde gives til Indtægt for ham, forefaldt der en ganske pudsig Scene hos Wiborgs. Ewald, der selv vilde hen i Teatret, skulde jo pyntes, og Wiborgs Tjenestepige, Ane, maatte derfor hjælpe ham med Paaklædningen, bl. a. med de hvide Silkestrømper, som hun maatte trække paa ham. Pludselig udbryder da Ewald: »Se, Ane, er det ikke nogre dejrige Ben?« — Ewald kunde som bekendt ikke udtale Konsonanten l. —

Den gode Ane har rimeligvis ikke delt Ewalds Henrykkelse over Benene og gav et undvigende Svar. Paa et fornyet Spørgsmaal svarede endelig Ane: »Nej, Hr. Ewald, det synes jeg dog ikke.«

Forbitret drev nu denne Ane en forsvarlig Lussing med de Ord: »Jo, det er min Sarighed dejrige Ben, Ane!«, hvorpaa den stakkels Ane tudbrølende løb ud af Stuen.

Efter at Ewald efter Beneficeforestillingen i Teatret havde hævet det ham tilkommende Beløb, ca. 400 Rdlr., kørte han en Morgenstund i fuld Pynt i Karet bort fra sin Vært og blev borte hele Dagen. Wiborg blev urolig for ham og udtalte sin Frygt for Peter Spendrup, men denne var mere rolig, thi han vidste, hvor Vennen var at søge.

De gik da sammen hen i den nærliggende Ulkegade (nuv. Holmensgade), hvor de hos en Værtshusholder, paa dennes Førstesal, traf Ewald i Selskab med tvende, vistnok alt andet end »dydzirede« Damer, medens hele Gulvet i Værelset var overstrøet med Pengestykker.

Ewald blev saa glad ved de to Indtrædendes Komme, at han straks rekvirerede Punsch, og medens denne blev drukket, holdt Peter Spendrup Vennen Ewald i Aande ved uafbrudt at snakke løs til denne, idet han dog samtidig gav Wiborg et betydende Vink. Denne forstod Vinket, og under Spendrups livlige Talen lykkedes det Wiborg at faa samlet Pengene op fra Gulvet. Omtrent 80 Rdlr. var da alt, hvad der var blevet tilovers af de ca. 400 Rdlr., som han havde faaet som sin Part af Forestillingen.

Wiborgs Sønnesøn, hvem denne Meddelelse skyldes, tilføjer for at kaste et forsonende Skær over denne lidet lystelige Scene: »Dog — man fordømmer ikke Løven, fordi den sprænger sit Jernfængsel; Enhver, der har blot nogen Phantasie, vil lettelig forsones med Billedet af den begejstrede Digter, der i ubunden Jubel over sin stigende Anerkendelse, og i Følelsen af sit Genies Kraft udøser de Penge, som han kun agter forsaavidt de ere Vidner om hans Hæder, for Fødderne af to, vistnok ikke ganske udeeltagende Veninder.«

Man har senere yttret den Formodning, at en af de Damer, som Ewald var sammen med ved denne Lejlighed, skulde være den fra Christian den 7des natlige

Orgier bekendte og berygtede Jomfru Cæcilie, der logerede i Gothersgade, og hvis Bopæl blev molesteret under Optøjerne i Januar 1772. Denne Cæcilie var kendt som en af Datidens skønneste Kvinder, og hun skal nok ikke have været uden Aand, hvad man kan slutte deraf, at hun satte Pris paa Bekendtskabet med Ewald.

Det har rimeligvis ærgret denne, at hans Værtinde, Mad. Wiborg, skulde have udtalt sig stærkt imod Cæcilie, og dette har muligvis bevirket, at han besluttede sig til at spille sin Værtinde et Puds.

En skøn Dag meddelte han da denne, at han ventede Besøg af et Par unge Veninder fra Landet, og om Mad. Wiborg da vilde tillade, at disse spiste hos ham, ligesom han anmodede hende om at ville arrangere Maaltidet for dem.

Mad. Wiborgs gode Hjærte løb af med hende, saa hun paatog sig Maaltidets Servering med Mad og Vin i Ewalds Værelse, men da hun selv gik meget jævnt klædt, undlod hun at vise sig for de pyntede Damer og lod den føromtalte Ane servere Karbonade og Vin for Selskabet.

Det hele forløb nu under Munterhed og Gammen, indtil ved Aftenstide en Pige med Lygte indfandt sig for at hente de tvende saakaldte Landsbydamer. De blev ledsaget gennem Mad. Wiborgs Køkken af Ewald, der kastede et Blik paa Ane, som var beskæftiget med at vadske Tallerkener, og da han havde fulgt Damerne ud paa Trappegangen, sagde han glædestraalende til

den intet anende Ane: »Det var Fanden gare mig, Cæciria!«

Men han havde ikke taget sig i Agt for Mad. Wiborg, der som en anden Sara havde staaet lyttende bagved Køkkendøren, og hun havde med den største Harme hørt hans Bemærkning. Med Rette blev hun forbitret over Ewalds Adfærd, og hun blev opbragt over hans underfundige Adfærd, over at hun godtroende havde lavet sin gode Mad til et saa tvetydigt Fruentimmer, som hun ovenikøbet havde ladet komme ind i sin Lejlighed. Muligvis har dette bevirket, at Ewald maatte flytte fra Wiborgs og tage Bopæl hos Jacobsen i Rungsted.

Ewalds Bopæl i den Spendrupske Gaard staar endnu nogenlunde uforandret, siden den Gang, han boede der, og det er med en egen, betagende Følelse, at man gaar ind gennem Mad. Wiborgs gamle Køkken og ind i Ewalds Stue til Gaarden.

I hans tidligere Værelse er der Bjælkeloft samt smaa, hyggeligt udseende Vinduesruder, og man tænker sig til, at Ewald har siddet her ved Vinduet, naar han var beskæftiget med sit Arbejde, af og til afbrydende dette for at skotte ned i Gaarden efter Vennen, Peter Spendrup.

De andre af Ewalds Bopæle er forlængst forsvundne: Waisenhuset, Rungstedgaarden, Søbækshuset og Boligen i Skindergade er brændt.

Kun denne ene er levnet, men ikke en Mindetavle findes der paa Ejendommen til Erindring om, at her

boede den Digter, der skrev »Kong Christian stod ved højen Mast«.

Tværs over Ejendommens Façade staar malet med kæmpestore Bogstaver »Magasin du Nord« som et manende »Mene, Mene, Tekel« om, at dette er Ejendommens Ejer, og at det, naar Tidens Fylde kommer, kan rive det gamle Hus ned, det Hus, som indenfor sine Mure en Gang husede en af Danmarks største Digtere.

Ejendommen er ikke fredet og selv om den var fredet, vilde dette vel ikke kunne forhindre dens Nedrivning, hvad man jo saa i 1923, da en anden fredet Ejendom (Bindingsværksbygningen i Pilestræde Nr 10) ganske stille og ubemærket forsvandt. Den forsvandt paa »fuldstændig lovlig« Maade, endskønt man dog skulde synes, at en »Fredningslov« netop var blevet givet for »at frede« Ejendommene og ikke for, at disse til Syvende og sidst blev nedrevet. Var det forøvrigt ikke Worsaae, der i Edinburgh udtalte: »Fremtiden vil af Nutiden kræve Fortidens Arv —«?

Efter gamle Mads Spendrups Død i 1787 gik Ejendommen og Brænderiet over til Sønnen, Peter Spendrup, der saaledes baade var Cand. theol. og Brændevinsbrænder. I sidste Egenskab blev han i 1809 Opfinder af et Alkoholometer, som indtil vore Dage er blevet benyttet ved Brændevinsbrændingen.

Peter Spendrup ombyggede Ejendommen noget og satte bl. a. en Etage til, saaledes som det fremgaar af en Vurderingsforretning af 1789, hvoraf det ses, at den

nu var paa 5 Etager »med 2de Spitze og en forgyldt Kobber Kugle paa hver; i den ene en Udligger, med hel Vinkeltag.« En senere Ombygning af øverste Etage fjærnede desværre de »2de Spitze« med Kobberkuglerne.

Byens Brand i 1795 raserede hele Vingaardstrædet paa nær nogle faa Bygninger, deriblandt Spendrups.

Og det hedder i datidige Beretninger, at Brændevinsbrænder Spendrup ved sin Tilstedeværelse ved »anstrenget Flid, Møje og Bekostning« reddede sin store Gaard i Vingaardstræde samt »endog en Bindingsværksbygning, som i en snever Gade var udsat for Ilden paa 3 Sider, og hvor Ilden ogsaa adskillige Gange antændte, men blev strax slukt.«

Spendrup var forøvrigt da ogsaa Ejer af det nuværende Nr. 6, der tidligere havde tilhørt Generalkrigskommissær John Brown, men som i Maj Maaned 1793 var blevet købt af Peter Spendrup.

Blandt Brænderiejendommens mere celebre Beboere skal jeg indskrænke mig til at nævne kgl. Skuespiller P. R. Saabye, »Datidens Hultmann«, som døde her i sin Bopæl af Apopleksi den 3die Marts 1810.

Imellem Ejendommens nuværende Beboere, hvoraf en har boet der i 47 Aar, gaar der Frasagn om, at i Kælderen ved Indgangen til Nr. 10 B skal der findes en nu tilmuret Gang, som angives at have ført til Nikolaj Kirke, i hvilket Øjemed vidste dog ingen. Der er dog ingensomhelst Grund til at antage, at en saadan Gang nogensinde har eksisteret, thi der har aldrig været

nogen paaviselig Forbindelse mellem Kirken og den Spendrupske Gaard. Endelig fortælles ogsaa, at en Del af Brolægningen i Gaarden endnu for et halvt Aarhundrede siden bestod af gamle Gravsten, paa hvilke man endog skulde have kunnet læse de gamle Indskrifter, men at disse Gravsten skulde være forsvundne for en Snes Aar siden.

Hvor meget der er om denne Paastand, skal jeg lade være usagt, men i og for sig kan den tænkes som meget plavsibel, da det jo ikke er udelukket, at en Del af de Gravsten, som blev bortsolgt ved Nikolaj Kirkegaards Nedlæggelse, er blevet erhvervet til Benyttelse i Ejendommen.

Ligeledes fortælles det, at nogle smukke gamle Døre tidligere havde været anbragt paa forskellige Steder i Ejendommen, men at de skulde være blevet købt af Kunstindustrimuseet. Jeg forespurgte i sin Tid nu afdøde Museumsdirektør Emil Hannover, om der paa Museet fandtes nogle Døre fra denne Ejendom, men efter at Hannover nøje havde undersøgt Sagen, meddelte han mig, at der hverken paa Kunstindustrimuseet eller paa Folkemuseet fandtes nogetsomhelst herfra, saa dette med Dørene kan altsaa betragtes som værende apokryft.

Faa Huse fra den Spendrupske Gaard ligger Ulkegaden, der ved kongeligt Reskript af 19de Marts og Raadstueplakat af 7de April 1823, altsaa i Aar for 100 Aar siden, fik Navneforandring til Holmensgade. Paa Hjørnet af de tvende Gader, med Gadenummer 16 i

Vingaardstræde, ligger en køn gammel Ejendom, som dog ikke er ældre end efter Branden 1795.

I dette Hus, til venstre for Gadedøren, Nr. 23 i Holmensgade, boede i 1828 den da 16-aarige Johanne Luise Pätges, men Ejendommen havde da Husnummer 121 i Holmensgade, hvor ogsaa Gadedøren fandtes. Den unge Skuespillerinde boede her hos sine Forældre, og indenfor den Ejendoms Mure har hun rimeligvis lært og repeteret Agnetes Rolle i »Elverhøj«, som første Gang begejstrede det københavnske Publikum Torsdag den 6te November 1828.

Udenfor denne Ejendom, i Skæret af det blafrende Lys fra den der anbragte Tranlampe, havde den purunge Pige sit sidste bevægede Møde med »Herman«, som hun, den senere Fru Heiberg, benævner ham i sine Erindringer. Og her hørte hun de allersidste Ord fra »Herman's« Mund: »Lev vel! Gid Du maa blive lykkelig!«

Den 1ste Januar 1829 drog hun bort fra Forældrehjemmet og tog Bopæl hos Kunstnerparret Wexschall.

Men »Herman« saa hun aldrig mere, thi den 21de Marts forlod han frivillig den jordiske Verden.

Den virkelige og egentlige Grund til hans Død kender man ikke, men man har kun Formodninger. Dog har det vel nok været hans haabløse Kærlighed til hende, der har drevet ham i Døden, thi Stjærnerne sidde jo saa højt oppe, at almindelige, dødelige Mennesker ikke kan naa dem.

»Hermans« virkelige Navn var Johan G. Harboe, af Stilling var han Assistent ved det kongelige Klædeoplag, og da han gjorde Bekendtskab med Johanne Luise Pätges og hendes Forældre, boede han i Overgaden oven Vandet Nr. 10, medens hendes Forældres Beværtning laa i Brogade Nr. 2 ved Knippelsbro, og her var det første Møde mellem »Herman« og den lille Johanne Luise.

Skraas overfor Nr. 121 havde H. C. Andersen sin første faste Bopæl i København hos Overstyrmand Henckel i Ulkegade Nr. 108 (det endnu eksisterende Nr. 8 i Holmensgade).

Tvende Huse fra Johanne Luise Pätges' Hjem i Holmensgade boede i Nr. 19 i Slutningen af det 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede en Værtshusholder Andreas Nielsen Winther, der i sin Ejendom havde indrettet et Tempel for Venus pandemos' Præstinder.

Han hørte til en af Datidens Originaler, kaldtes for »Professor Winther«, fordi han holdt »Forelæsninger« for sine »Klienter«, men ellers var hans Øgenavn »Prins Kørud«. Oehlenschlæger fortæller i sine Erindringer om et Møde, som han under Skærtorsdagsslaget den 2den April 1801 havde med »en lille, jovialsk Mand, med Cocarde paa den runde Hat, med Sabel ved Siden, Patrontaske paa Ryggen og Gevær paa Skulderen«. Manden spurgte Oehlenschlæger, der kom ned fra Søkadetakademiets Altan, hvorfra der var Udsigt over Rheden: »Nu, hvorledes er det løbet af?«

»Ak, min kjære Landsmand!« svarede O. og trykkede hans Haand, »Gud staar os bi, vore Brødre have kjæmpet som Løver!«

I det samme bebrejder en af Oehlenschlægers Bekendte denne, at han vil tale »med den Karl; det er jo Prins Kørud«; men O. er dog fordomsfri nok til at svare, at det intet har at sige, thi »i dette Øjeblik er vi Alle Danske og Alle Soldater«.

Werlauff fortæller, at ved Branden i 1795 brændte ogsaa »Prins Kørud«s Hus, men resolut flyttede Winther alias »Prins Kørud« hele sin Menage ud paa Nørrefælled og opslog der en Træbarak for sin »Forretning«.

Tre Aar efter Branden, nemlig den 6te Juli 1798, giftede Winther, der da var 57 Aar gammel, sig for 4de og sidste Gang med den da 22-aarige Marie Cathrine Rudolf (ogsaa kaldet Wipner), med hvem han fik flere Børn.

»Prins Kørud« er flere Gange blevet foreviget af Datidens Kobberstikkere, saaledes bl. a. af Schule paa dennes Stik »Kavallergangen i Rosenborg Have 1785«, hvor den tykke Mand i Forgrunden til højre, ved Siden af »Stadschirurgus« Reiser, skal være »Prins Kørud«; endvidere af Fahrenholz paa et Stik, der sigter til »Prinsens« sidste Bryllup.

Ligeoverfor de her omtalte Huse laa i sin Tid en Del af Nikolaj Kirkegaard med den gamle Graverbolig for Enden af Skvaldergade (ɔ: nuv. Nikolajgade), og bag ved Graverboligen fandtes den saakaldte »Høyers

Kirkegaard« imellem Lille Kongensgade og Vingaardsstræde, altsaa hvor nu de ulige Numre af Nikolaj Plads og en Del af Holmensgade er.

Mellem Holmensgade og Skvaldergade, der tidligere benævnedes Skvaldergaarden, laa indtil 1776 tvende lukkede Gyder, som benævnedes Malerens og Bagerens Gange, der foruden af Forhusene ud til Vingaardstræde bestod af 10 usle Enetages Bygninger inde i Gyderne. Disse havde kun een Forbindelse med Gaden, nemlig ad en snæver, smal Gang.

Det var kun Fattigfolk, der boede her: Citronkoner, Sælgekoner, Haandværkssvende, Matroser og afdankede Soldater.

Op til disse Gyder, nærmest Skvaldergade, laa en stor Bryggergaard, der tilhørte den rige Brygger Jakob Christensen Koutrup, en Broder til Brændevinsbrænder Johan Christensen Thrane i Frederiksberggade. Denne sidste blev Oldefader til den senere Tivolidirektør T. S. Thrane; forøvrigt havde Jakob Koutrup endnu tvende Brødre, nemlig Brændevinsbrænderne David Koutrup paa Vandkunsten og Christen Koutrup i Landemærket, men ingen af disse efterlod sig Livsarvinger.

Koutrups Bryggergaard i Vingaardstræde var den anden Ejendom fra Skvaldergade, var meget stor og strakte sig helt ned til Baghusene i Asylgade.

Lørdag Nat den 4de Maj 1776 gik Kvarterets Vægter sin vante Runde gennem det mennesketomme Vingaardstræde, og da Taarnuret paa Nikolaj Kirke

havde slaaet sine 12 rungende Slag, begyndte han at synge:

Ho, Vægter! Klokken er slagen Tolv!
Det var om Midnats Tide
Vor Frelser, han blev født,
Til Trøst al Verden vide,
Som ellers var forødt.
Vor Klokke er slagen Tolv.
Med Tunge og Mund
Af Hjærtens Grund
Befal dig Gud i Vold!

Da han var færdig med at raabe, var han kommet ud for Koutrups Gaard, men bliver da bestyrtet staaende, thi han hørte en underlig knitrende Lyd, medens samtidig en Regn af Ildgnister dalede ned for hans Fødder. Han saa op og opdagede da, at der stod en Ildsøjle over Koutrups Gaard, ligesom en kvælende, branket Røg allerede begyndte at lægge sig over Gaden.

Øjeblikkelig peb han i sin Fløjte, dunkede i Stenbroen med sin Stav og raabte med sine Lungers fulde Kraft »Brand, Brand!«

Oppe paa Kirketaarnet var Taarnvægterne allerede blevet opmærksomme paa Branden, havde hængt Lygter udenpaa den Side af Taarnet, som vendte mod Brandstedet, samt klemtede med Klokken.

Fra de tilstødende Gader skingrede nu de andre Vægteres Fløjter, og man hørte Brandtrommens dumpe, buldrende Lyd.

De omkringboende Husværter skyndte sig at sætte Brandkarrene udenfor deres Huse, Bryggernes Sluffer med Vandtønder kom skumplende over de

spidse, toppede Brosten, og Brandfolkene kom ilende til. Mellem disse var Brændevinsbrænder Mads Spendrup, der var ansat ved »Sct. Nicolai Kirkes Druckwerk«, det Trykværk, som 19 Aar senere ikke kom til at fungere ved den store Bybrand, da Ingen havde Nøglen, og Ingen tænkte paa at slaa Døren ind til »Druckwerket«.

Til Trods for det store Apparat, der var sat paa Benene, nedbrændte Koutrups store Bygning, der ikke var mere end 35 Aar gammel, fuldstændig, og hvad værre var, Ilden forplantede sig til de to tilstødende Malerens og Bagerens Gang, der ligeledes i Løbet af kort Tid var een rygende Ruinhob, hvorved en Mængde Fattigfolk var blevet berøvet Hus og Hjem. De tvende Gyder genopstod aldrig mere, og paa deres Plads rejste sig det nuværende Nr. 19, medens Koutrup bortsolgte Tomterne af sin afbrændte Ejendom til en Murmester Michael Balkom og en Kommissionær Hans Nikolaj Basse.

Ved de optagne Brandforhør viste det sig, at Brandens Aarsag skyldtes Bryggerens Maltkølle, som havde fænget Ild, da den Mand, Bryggerkarlen Niels, som skulde have passet den om Natten, dels ikke ret havde forstaaet sin Dont, dels var faldet i Søvn og først vaagnede, da hele Ejendommen var omspændt af Luer. Han kom dog til at bøde haardt for sin Mangel paa Paapasselighed, thi hans Dom kom ved Retten til at lyde paa Fæstningsarbejde i 3 Aar. Den lidte Brandskade takseredes til en Værdi af 37.000 Rdlr.

Til Trods for, at Brygger Koutrup da var 73 Aar gammel, saa han sig om efter en anden Ejendom i Nærheden, hvortil han kunde faa overført sine Bryggerrettigheder, og en saadan Gaard mente han at finde i den forhen omtalte Brownske Gaard i Nr. 6, den, som Peter Spendrup senere købte, men Brandvæsenet mente ikke, at denne Ejendom var skikket til Bryggeri og nægtede ham derfor Tilladelse til at maatte overføre Bryggerrettighederne hertil.

Han fandt da en anden Ejendom, hvortil det lykkedes ham at faa Bryggeritilladelse, og det var den herskabelige Ejendom i Lille Strandstræde 14, som tidligere havde tilhørt Kommandør Hans Henrik Rømeling. Denne Ejendom købte han og fik tilskødet den 17de Juni 1777, men ret længe kom han dog ikke til at bo der, thi i Oktober s. A. døde han og blev begravet i Nikolaj Kirkes Middelgang i det ham tilhørende Begravelsesrum.

Ejendommen i Lille Strandstræde blev forøvrigt mange Aar derefter købt af Det kongelige Teater og tjente i 17 Aar som Bopæl for Teatrets Økonomiinspektør og Sceneinstruktør, kgl. Skuespiller, Dr. med. Ryge, der døde her den 29de Juni 1842.

Ved Siden af Koutrups Gaard, paa Hjørnet af Vingaardstræde Nr. 21 og Skvaldergade, var i 1825 den 27-aarige Thomas Overskou flyttet ind, og en af hans Husfæller var den gamle, forhenværende Skuespiller og Instruktør Frederik Schwartz. Det var et Lykketræf, at Teatrets vordende Historieskriver fik sin Bolig

saa nær ved den Mand, der mere end nogen anden dalevende kunde huske, fortælle og berette om sit lange Teaterliv og de sceniske Kunstnere, han var kommet i Berøring med. I 11 Aar var de Husfæller, og i de Aar blev Grunden her lagt til Overskous Teaterhistorie, ligesom ogsaa de af Overskou forfattede Akter af »Caprisiosa« er blevet til her.

Faa Ejendomme herfra laa Nikolaj Arbejdshus i det nuværende Nr. 25 paa Nikolaj Plads. Inden Byens Brand havde det tjent som Bolig for Kirkens Sognepræst, og en af Husets Beboere var i sin Tid Ludvig Holberg, der havde fundet Logis her, efter at Branden i 1728 havde forjaget ham fra David Skolemesters Gaard paa Købmagergade. Holberg boede i Ejendommen indtil 1733, da hans Vært, Magister Hunderup, afgik ved Døden, hvorefter han maatte flytte til Hjørnet af Nygade og Gammeltorv.

Da Nikolaj Kirke var brændt i 1795, laa Kirkegaarden i mange Aar som Sæde for en Del af Byens Slagtere, der havde opslaaet deres Træboder her, efter at de var blevet husvilde fra Skindergade ved Hjørnet af Klosterstræde, hvor der inden Branden fandtes Slagterboder.

Byens Borgere tog ugenert Kirkegaarden i Besiddelse til Tørring af Tøj, og en enkelt havde endog i Aaret 1800 her anlagt en net lille Have, omgivet med Stakitværk.

Den 22de November s. A. foreslog en Indsender i »Politivennen«, at Nikolaj Kirke skulde omdannes til

»Komediehus«, og vedkommende udtalte, at naar Hvælvingerne og Pillerne, som bar dem, blev nedbrudt, vilde Koret og Bagkoret afgive en rummelig Plads for Tilskuerne, og den høje Kirke mere end tilstrækkelig Plads for Tilskuerne. Det var Indsenderens Plan, at Teatret paa Kongens Nytorv skulde forbeholdes Opera, Ballet og større Udstyrsstykker, medens Skuespillet skulde have Plads i Nikolaj Kirke. Forslaget og Kravet om Talescenen gaar altsaa saa langt tilbage som til Aaret 1800 og kan saaledes til næste Aar holde 125 Aars Jubilæum, uden dog endnu at være blevet realiseret.

Kvarteret omkring Nikolaj Kirke var et af Byens ældste, med smalle, brandfarlige Gader og Gyder, af hvilke nu kun en Del af Holmensgade, Smedens Gang og Bødkerens Gang er de eneste Rester.

Branden i 1795 raserede jo saa at sige det meste af denne Bydel, og de Huse, der genopførtes, blev trukket betydelig ind, saa Gaderne fik større Bredde, end de tidligere havde haft.

En Del af Beboerne i dette Kvarter, »Mayonaise-Kvarteret«, som Gustav Esmann i sin Tid saa træffende kaldte det, hører jo absolut ikke til dem, hvem Dyd og gode Sæder præger, og det kan jo ikke nægtes, at de paagældende har sat deres Stempel paa nogle af Gaderne. Men saa galt, som det tidligere var, er det neppe mere her, og interessant er det ved Aftenstide at gaa rundt omkring i Gaderne og se de mange mærkelige Skikkelser, som skyer Dagens Lys, men som

først liver op ved Aftenstide, og som forsvinder ind i Kvarterets mange Beværtninger med de mærkeligste Navne.

Orkestermusik lyder rundt omkring fra, oftest med de særeste musikalske Klange fra Banjoer, Mandoliner og Strygeinstrumenter. Der er noget over de Gader, som minder En om den nu forsvundne Niedernstrasze i Hamborg, hvor man for adskillige Aar siden kunde høre i denne Gades mange Tingeltangels underligt klingende Trioer, bestaaende af Klaver, Harmonika og Lille Tromme. Jo mere bizar Klangen er, desto mere Lykke gør Musikken blandt Stamgæsterne, men dog kan det hænde, at man kan se disse viske en lille, forræderisk Taare fra de ellers saa kolde Øjne, naar der spilles en stilfærdig, rørende Melodi.

Ved saadan en Lejlighed er der Dødsstilhed blandt de til daglig alt andet end stilfærdige Mennesker, thi Melodien i al sin Simpelhed (i Ordets gode Betydning) har forstaaet at give Resonans i noget af de Menneskers Indre, der til daglig er ufølsomt for alt, hvori der er dybere Betydning. »Mayonaisse Kvarteret« er en lille Bydel for sig selv, ligesom Grønnegade Kvarteret var det i sin Tid, og en skøn Dag vil vel hint ogsaa forsvinde ligesom dette, forsvinde med sine Beværtninger, Jaz-Musik og Visebutikker, men Ingen vil til den Tid vel neppe fælde en Taare derover, uden de, hvis meste Liv og Færden er henrundet her.

Tidligere udkom:

CARL C. CHRISTENSEN

Fra Grønnegade-Kvarteret

Valhallas og Dansebodernes Tid

Minder fra en gammel Bydel

Pris 3,75

H. HAGERUPS FORLAG